

**ДОКЛАД
ОТ МОНИТОРИНГ**

ЗА ЕФЕКТА И СТЕПЕНТА, В КОЯТО СА ПОСТИГНАТИ СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ
ЦЕЛИ НА ЦОИДУЕМ В ОДОБРЕНИ И ФИНАНСИРАНИ ПРОЕКТИ ПО
КОНКУРСНА ПРОЦЕДУРА 33.11-2012

СОФИЯ
Декември 2013 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	3
МЕТОДИЧЕСКИ НАСОКИ	6
I. Образователна интеграция	6
1. Интеграционна политика	7
2. Предпоставки за образователна интеграция	8
3. Стратегически цели на ЦОИДУЕМ	8
4. План на ЦОИДУЕМ за 2012 г.	9
II. Основни параметри на мониторинга	12
1. Цели на мониторинга	12
2. Методологическа рамка на мониторинга	14
3. Ползватели на резултатите от мониторинга	15
III. Инструменти на мониторинга	16
1. Проучване по документи	17
2. Социологическо проучване	18
3. Теренно проучване в местата на осъществяване на проектите	19
4. Обработка на материалите от проучванията	20
IV. РЕЗУЛТАТИ ОТ СОЦИОЛОГИЧЕСКОТО ПРОУЧВАНЕ	21
V. РЕЗУЛТАТИ ОТ ТЕРЕННОТО ПРОУЧВАНЕ	33
VI. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	59
1. Изводи	59
2. Препоръки	62

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1. Анкети, използвани за социологическото проучване

Приложение 2. Попълнени анкети от екипи на проектите

УВОД

Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) е създаден да подпомага реализирането на правителствената политика по отношение на образователните потребности на децата и учениците от етническите малцинства. Тази политика има за своя рамка „Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка 2006 - 2015 г.” Дейността на ЦОИДУЕМ се основава на комплекса от специални стратегически мерки, формиращи политиката за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. Дейността на Центъра през 2012 г., когато се обявява и реализира КП 33.11-2012 е насочена към изпълнение на Тригодишната му програма за периода 2010 - 2012 г., приета с Решение на Министерски съвет № 601 от 02.09.2010 г., разработена в съответствие с чл. 8 на Постановление № 4 на Министерския съвет от 2005 г. за създаване на Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (*обн., ДВ, бр. 7 от 2005 г.; изм. и доп., бр. 40 от 2006 г., бр. 79 от 2009 г. и бр. 16 от 26.02.2010 г.*) и чл. 4 от Правилника за устройството, дейността и организацията на работа на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, приет с Постановление № 108 на Министерския съвет от 2006г. (*обн., ДВ, бр. 40 от 2006г.*).

Дейността на ЦОИДУЕМ се основава на комплекс от специални стратегически мерки, формиращи политиката за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, които са в синхрон с Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006-2015 г.) и са подробно отразени в актуализираната Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (Стратегия)¹. Тригодишна програма (2010-2012) за дейността на Центъра отразява принципите и направленията, залегнали в Стратегията, и подпомага тяхното реализиране.

През 2012 дейността на ЦОИДУЕМ е подчинена както в изпълнение на стратегическите цели и приоритетите, определени в актуализираната *Стратегия за*

¹ Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства.
<http://coiduem.mon.bg>

образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, утвърдена от министъра на образованието, младежта и науката на 04.03.2010 г., така и на целите, задачите и дейностите заложи в **Националната стратегия за интегриране на ромите в България 2012 - 2020 г. и План за действие към нея**, разгледана от българското правителство на 21.12.2011 г., обсъдена на МС на 05.01.2012 г. и приета от Народното събрание, и „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.”

Съгласно Чл. 3. (1) от Правилника за устройството, дейността и организацията на работа (ПУДОР) на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, той "разработва, финансира и подкрепя проекти, които имат за цел насърчаване на равния достъп до качествено образование и подобряване на резултатите от възпитанието и обучението на децата и учениците от етническите малцинства в България. Съгласно Чл.20. (1) Центърът финансира проекти на: държавни и общински детски градини, училища и обслужващи звена; регионални инспекторати по образованието; държавни висши училища и общини, разработени и изпълнявани самостоятелно или с участието на юридически лица с нестопанска цел, осъществяващи общественополезна дейност.

В изпълнение на стратегическите си цели, правилника за своята дейност и стратегическите документи, официално приети от Република България във връзка с интеграцията на ромите, ЦОИДУЕМ провежда конкурсна процедура 33.11-2012 (КП 33.20-2012). Именно в Тригодишната програма (2010 - 2012) на ЦОИДУЕМ са залегнали стратегическите цели и приоритетите, които очертават и темата на настоящата конкурсна процедура. На основание чл. 3 и чл. 20, ал. 1 от Правилника за устройството, дейността и организацията на работа на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства и в изпълнение на Годишен план за дейността си за 2012 г., на 02.06.2012 г. ЦОИДУЕМ обявява конкурс за набиране на проектни предложения на тема: "/КП 33.11-2012/: "Обучение в дух на толерантност и недискриминация в детските градини и в училищата чрез съхраняване и развиване на културната идентичност на деца и ученици от етническите малцинства" за КП 33.11 - 2012, по Приоритет Образование от Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020) и План за действие за изпълнение на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020) и „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.”

Според условията на конкурса, кандидатстващи институции са общини; регионални инспекторати по образованието; държавни висши училища; държавни и общински

детски градини, училища и обслужващи звена, изпълнявани самостоятелно или с участието на юридически лица с нестопанска цел, осъществяващи общественополезна дейност.

Общият бюджет по програмата е 513 500 лв., а максимална стойност на един проект е 25 000 лв. Минимална продължителност за изпълнението на дейностите на един проект може да бъде 6 месеца, а максималната-12 месеца. Дейностите ще се изпълняват на територията на Република България. Пълният комплект от необходими документи за кандидатстване е публикуван на сайта на ЦОИДУЕМ <http://coiduem.mon.bg/> и крайният срок за представяне на проектни предложения е 17:30 часа на 30 август 2012 г. По време на срока за подаване на документи, ЦОИДУЕМ също ЦОИДУЕМ обявява две информационни срещи във връзка с обявената КП 33.11 - 2012.

Общата цел на конкурсна процедура КП 33.11-2012 е обучение в дух на толерантност и недискриминация в детските градини и в училищата чрез съхраняване и развиване на културната идентичност на деца и ученици от ромски произход.

Специфични цели:

Изпълнението на дейностите по настоящата КП е пряко свързано с две от стратегическите цели на Стратегията и Тригодишната програма за дейността на ЦОИДУЕМ 2010-2012, а именно:

- Прилагане на система от стимули и мерки за въвеждане на интеркултурно образование във всички етапи на предучилищното, училищното и университетското образование
- Въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства при деца и ученици

При изпълнение на процедурата са спазвани следните принципи, които са залегнали като основни и в Стратегията:

- Образователната интеграция е процес, в който участват децата и учениците от етническите малцинства и от мнозинството, който ангажира цялата училищна общност за ефективно осъществяване;
- Принципът за равенство и недискриминация;
- Етническият състав на децата и учениците в групи, паралелки, училища, детски градини да отразява пропорционално етнокултурните характеристики на населението в дадено населено място;
- Включване на иновативни подходи при прилагане на политики;
- Партньорство – включване и овластяване на всички заинтересовани страни;
- Устойчиво развитие;
- Добро управление на и проекти.

Екипът от оценители осъществи мониторинга по изпълнение на проектните дейности за времето от 01.08.2013 г. до 30.11.2013 г., съгласно Техническото задание за “Изготвяне на оценка и доклад за ефекта и степента, в която са постигнати стратегическите цели на ЦОИДУЕМ на одобрени и финансирани проекти по конкурсна процедура 33.11-2012”. Екипът се състои от изследователи и оценители с опит в областта на оценка и анализ на проекти за в сферата на образованието и етническите малцинства, който изготви методика и проведе изследването в съответствие със заданието.

МЕТОДИЧЕСКИ НАСОКИ

Основна цел при разработване на методиката и провеждане на изследване бе да се извърши мониторинг на ефективността и ефикасността на реализираните проекти и да се оцени степента, в която те са съдействали за постигане на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ.

I. Образователна интеграция

Дейността на Центъра е насочена към изпълнение на приоритетите, заложи в „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, актуализирана през 2012 г., Националният план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.” и в „Рамковата

програма за интегриране на ромите в българското общество”, в които образователната интеграция е изведена като първа и ключова област за интеграция на ромите в българското общество. Дейността се основава и на „Програмата за развитие на образованието, науката и младежките политики в Република България (2010 - 2015 г.)”. Според един от основополагащите ѝ принципи: „Обучението, подготовката и възпитанието на децата и младите хора се осъществяват в рамките на единна културно-образователна среда, която създава гаранции за защита и развитие на отделните култури и традиции в рамките на обща образователна политика и общо културно-езиково пространство”.

1. Интеграционна политика

Под понятието интеграционна политика разбираме последователни и взаимнообвързани действия, насочени към гарантиране на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства. Интеграционната политика има няколко основни характеристики:

- общодостъпност до образователната система /осигуряване възможност на всеки да се обучава независимо от неговото местоживее, етнокултурен произход, социално положение и здравословно състояние;
- ограмотяване на всички ученици в задължителна училищна възраст и осигуряване на възможност всички да завършат образователен етап или степен;
- високи и трайни постижения в знанията и уменията, отчетени в края на образователен етап /степен/ или придобита степен на професионална квалификация;
- сравнимост на постиженията, отчетени в резултат на национални изпити;
- осигуряване на допълнителна образователна подкрепа на децата и учениците от уязвимите малцинствени групи, която включва:
 - изравняване на стартовите им позиции с тези на останалите деца;
 - намаляване броя на необхванатите и отпаднали от училище ученици;
 - намаляване на отсъствията от учебни часове и разширяване на възможностите за участие в извънучилищни форми на работа.
- въвеждане на интеркултурното образование в практиката на училищата чрез:
 - превръщане на културното многообразие в източник и фактор за взаимно опознаване и духовно развитие на подрастващите;

- създаване атмосфера на взаимно уважение, толерантност и разбирателство;
- повишаване знанията и компетентността на ръководните кадри в образованието и на учителите от различните степени на образователната система в областта на интеркултурната педагогика и човешките права;
- повишаване качеството на образование в училищата с моноетнически състав на учениците и създаване на условия за постепенен и доброволен процес на десегрегация;
- намаляване броя на необхванатите и отпаднали ученици от етническите малцинства в задължителна училищна възраст;
- ликвидиране ниската степен на грамотност и квалификация на уязвимите социални малцинства и повишаване броя на завършилите средно и висше образование;
- постигане на взаимодействие с родителите за утвърждаване на образованието като приоритет на обществото.

2. Предпоставки за образователна интеграция

Основен мотив ЦОИДУЕМ да развива своята дейност е да помогне за осъществяването на заложените в Стратегията на МОН цели осигуряване на достъп до качествено образование и равнопоставена образователна интеграция на ученици от етническите малцинства. За изпълнението на националната стратегия ЦОИДУЕМ е формулирал своите приоритети в четири програми и търси действени механизми за сътрудничество между институциите и структурите на гражданското общество.

3. Стратегически цели на ЦОИДУЕМ

Съгласно „Програма за дейността на центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства за периода 2010 – 2012 г.” и „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, Министерството на образованието, младежта и науката и ЦОИДУЕМ си поставят следните *обща стратегически цели*, отнасящи се до образованието и интеграцията на децата и учениците от етническите малцинства:

Стратегическа цел 1: Утвърждаване в нормативните документи и в образователната практика на правото на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства и ефективната им интеграция.

Стратегическа цел 2: Съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и превръщане на етнокултурното многообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и сътрудничество в обща образователна среда.

Стратегическа цел 3: Създаване на предпоставки за успешна социализация на децата и учениците от етническите малцинства и формиране на подходящ социално-психологически климат, който да благоприятства реализацията на настоящата стратегия.

4. План на ЦОИДУЕМ за 2012 г.

Съгласно **План за дейността на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) за 2012 г.** в изпълнение на *Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства* Центърът ще финансира проекти, насочени към следните приоритети съобразно стратегическите цели:

Приоритет 1. Пълноценна интеграция на ромските деца и ученици чрез десегрегация на детските градини и училища в обособените ромски квартали и създаване на условия за равен достъп до качествено образование извън тях

По този приоритет ще се разходват 40 на сто от средствата на Центъра в следните насоки:

1. Проекти, насочени към адаптацията на деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българският език не е майчин.

2. Проекти, свързани с изследователска дейност, относно образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства.

3. Средства за осъществяване на наблюдение и оценка, както и за оценка на риска по изпълнението на приоритета.

Показатели за изпълнение:

- брой адаптирани деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българският език не е майчин;
- брой задържани и реинтегрирани ученици;
- изготвен продукт от изследователската дейност;

- изготвен доклад за наблюдение и оценка, както и за оценка на риска по приоритета.

Приоритет 2. Подпомагане на средишните училища и единствени училища в населени места за гарантиране на достъп до качествено образование в тях

По този приоритет ще бъдат разходвани 30 на сто от средствата на Центъра в следните насоки:

1. Проекти за повишаване на квалификацията на учители.
2. Проекти за въвеждане и развиване на целодневни форми на обучение.
3. Проекти за въвеждане и развиване на полуинтернатни групи (ПИГ).
4. Средства за осъществяване на наблюдение и оценка, както и за оценка на риска за изпълнението на приоритета.

Показатели за изпълнение:

- брой учители, обхванати в квалификационни форми;
- брой деца и ученици, обхванати в целодневни форми на обучение;
- брой деца и ученици, обхванати в полуинтернатни групи (ПИГ);
- брой задържани и реинтегрирани ученици;
- изготвен доклад за наблюдение и оценка и за оценка на риска по приоритета.

Приоритет 3. Утвърждаване на интеркултурната перспектива като неотменна част на образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в процеса на модернизация на българската образователна система

По този приоритет ще бъдат разходвани 30 на сто от средствата на Центъра в следните насоки:

1. Проекти, утвърждаващи културното многообразие на етническите малцинства като обща ценност.
2. Проекти, насочени към представяне на културната специфика на отделните етнически малцинства.

3.Проекти, които отразяват културните постижения на етническите малцинства и техния принос към общонационалната култура.

4. Средства за наблюдение и оценка, както и за оценка на риска за изпълнението на приоритета.

Показатели за изпълнение:

- брой деца и ученици, обхванати в дейности, утвърждаващи културното многообразие на етническите малцинства като обща ценност;
- брой върнати и задържани деца и ученици;
- брой класни и извънкласни дейности, представящи културните постижения на етническите малцинства и техния принос към общонационалната култура;
- изготвен доклад за наблюдение и оценка, както и за оценка на риска по приоритета.

Допустими дейности по КП 33.11-2012:

- Дейности свързани с обучения на учители работещи в мултикултурна среда и включване на компонент „интеркултурна компетентност“;
- Дейности свързани с повишаване на знанията на учениците за културата на етническите малцинства живеещи в България;
- Дейности ориентирани към родителите на ромските деца, повишаване на интереса и мотивацията им за образованието на децата им;
- Дейности, насочени към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и техните връстници, в интеграционна мултикултурна среда:
 - Създаване на клубове по интереси;
 - сформирание на групи по свободно избираема подготовка (СИП) в областта на културата, фолклора и традициите на различните етноси, танцови формации;
 - изкуства;
 - традиционни занаяти;

- проучвания, провеждани от деца и ученици, свързани с културната им идентичност.

Допустими целеви групи:

- Деца и ученици, които участват в процеса на интеграция;
- Учители, работещи в мултиетическа среда;
- Родители на деца и ученици, които участват в процеса на интеграция.

II. Основни параметри на мониторинга

В основата на оценката бяха два взаимосвързани въпроса: първо, доколко подкрепените проекти допринасят за изпълнение на стратегическите цели на програмата на ЦОИДУЕМ за 2012 и второ, как са планирани, изпълнени и управлявани проектите от екипите и как резултатите им се отнасят към стратегическите цели на ЦОИДУЕМ.

1.Цели на мониторинга

Целта на мониторинга е да проведе изследване и изготви доклад за ефективността и ефикасността на реализираните проекти по КП 33.11-2012 и да се оцени степента, в която те са съдействали за постигане стратегическите цели на ЦОИДУЕМ.

Конкретните задачи на мониторинга включват:

5. Комплексна обективна оценка на постигнатите цели и резултати от изпълнението на проектите по места.
6. Анализ и оценка на ефикасността на реализираните с ученици, учители и родители дейности.
7. Оценка на използваните инструменти, за подобряване на дейността за утвърждаване на интеркултурната перспектива като неотменна част от образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в процеса на модернизация на българската образователна

система.

8. Идентифициране, анализ и оценка на добри практики в хода на изпълнението на проектите по места.
9. Изследване на ефективността и ефикасността на дейностите свързани с повишаване квалификацията на учителите за работа в мултикултурна среда.
10. Изследване на ефективността и ефикасността на дейностите, свързани с подобряването на мотивацията на родителите на децата от етническите малцинства да съдействат за подобряване на отношението към училищното обучение, намаляване броя на необхванатите и превенция на ранното отпадане.
11. Изготвяне на препоръки за подобряване на подходите за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ.

Оценката бе съобразена с очакваните резултати и заложените индикатори в КП 33.11-2012:

- Осигурени ефикасни мотивиращи дейности, спомагащи за задържането на децата в училище/детски градини насочени към родителите;
- Създаване на благоприятна среда и доверие на родителите на децата и учениците от ромски произход, които са интегрирани към институциите – община, училище;
- Създадени условия за по-привлекателно училище/детска градина за децата и учениците от етническите малцинства;
- Повишена успеваемост на децата и учениците от етническите малцинства в образователния процес;
- Участие на родители роми в УН;
- Създадени действащи смесени училищни настоятелства;
- Създаден благоприятен климат в училища, детски градини за обучаващите се деца и ученици в учебните заведения.

Индикатори за резултат:

- Брой детски градини, училища, които участват в процеса на приемане на децата и учениците от етническите малцинства;

- Процент на ромски ученици, които са участвали в проекта, задържани в приемното училище;
- Повишена мотивация на родителите да изпращат децата/учениците на училище/детска градина;
- Повишено доверие на родителите към училището като институция.

2. Методологическа рамка на мониторинга

Обект на мониторинга бяха 29-те проекта, одобрени и финансирани в рамките на конкурсна процедура 33.11-2012.

Екипът на мониторинга разработи специална методика за осъществяване на оценка на ефекта и степента на постигане на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ от проекти, финансирани по програмите на КП 33.11-2012, която се състои от следните технологични стъпки:

- преглед на проектната документация;
- подготовка и провеждане на социологическо изследване сред участниците в проектите;
- посещения на място и дълбочинно теренно проучване на проекти, реализирани в четирите програми на Центъра. Теренното проучване включи анкети и дълбочинни интервюта с екипите по проектите и преките ползватели - деца, ученици, родители и учители, като се обхващат поне половината от проектите.
- анализ и оценка на управлението на проектите;
- анализ и оценка на прилаганите системи на мониторинг;
- анализ и оценка на методическата подкрепа от екипа на Центъра към бенефициентите за изпълнение на проектните дейности.

Подготовката и осъществяването на оценката включи следните стъпки:

12. Изготвяне на методика на оценката и критерии за оценяване;
13. Изготвяне на социологически анкети, обхващащи всички ръководители на проекти, участници в екипите и партньорите по проектите;
14. Преглед на проектната документация и стратегическите документи за работа на ЦОИДУЕМ;
15. Посещения на място и дълбочинно теренно проучване на проекти, реализирани в четирите програми на Центъра;

16. Анализ и оценка на управлението на проектите и резултатите от проектите;
17. Анализ и оценка на прилаганите системи на мониторинг;
18. Анализ и оценка на методическата подкрепа от екипа на Центъра към бенефициентите за изпълнение на проектните дейности.

Водещи критерии при изготвяне на методиката на оценката по програмите на КП 33.11-2012 бяха:

19. Релевантност на проектите по отношение на програмата;
20. Ефективност и ефикасност на изпълнението на проектите, на постигнатите резултати по места;
21. Устойчивост и мултиплициране на резултатите;
 22. Идентифициране и анализ на добрите практики в хода на изпълнението на проектите по места, във вид и формат, който позволява тяхното популяризиране;
 23. Основни изводи и препоръки за подобряване на програмите и на подходите за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ.

3. Ползватели на резултатите от мониторинга

На ниво централна изпълнителна власт ползвателите са ЦОИДУЕМ, както и МОМН и РИО, областна администрация, НСО и експерти.

На ниво общинска администрация, ползватели на оценката са експерти в общинската и администрации, ангажирани с образование, както и общински съвети, кметове и заместник-кметове, които отговарят за формиране и провеждане политиката на общинската политика в сферата на образованието и интеграцията.

Сред педагогическата колегия, оценката е насочена към учители от цялата страна, работещи в условията на мултикултурна образователна среда, експерти и изследователи, които работят в областта на педагогиката, билингвизма и образователната интеграция.

Не на последно място, оценката би ползвала и национални и регионални медии, както и гражданското общество, за което въпросът за образователната интеграция е от голямо значение.

III. Инструменти на мониторинга

Инструментите на настоящия мониторинг бяха съобразени със заданието за изпълнението и са направени на база на показателите за изпълнение, залегнали в тригодишната Стратегия на ЦОИДУЕМ. Мониторингът бе разработен в съответствие с Индикатори по Приоритет 1 от Тригодишната програма за дейността на ЦОИДУЕМ 2010-2012, Интеграция на ромските деца и ученици чрез десегрегация на детските градини и училища в обособените ромски квартали и създаване на условия за равен достъп до качествено образование извън тях, на база на които е изготвена КП 33.11-2012: "Създаване на условия за равен достъп до качествено образование на ромските деца и ученици".

Бяха взети предвид следните индикатори за резултат и изпълнение:

- Брой проведени обучения на учители работещи в мултикултурна среда и включване на компонент „интеркултурна компетентност“;
- Брой обучени учители работещи в мултикултурна среда и включване на компонент „интеркултурна компетентност“;
- Брой ученици с повишени знания за културата на етническите малцинства живеещи в България;
- Брой родители на ромските деца с повишен интерес и мотивация за образованието на децата им;
- Брой дейности, насочени към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и техните връстници, в интеграционна мултикултурна среда:
 - Брой създадени клубове по интереси;
 - Брой сформирани групи по свободно избираема подготовка (СИП) в областта на културата, фолклора и традициите на различните етноси, танцови формации;

- Брой ученици участвали в групи по свободно избираема подготовка (СИП) в областта на културата, фолклора и традициите на различните етноси, танцови формации;
- Брой проведени проучвания, провеждани от деца и ученици, свързани с културната им идентичност.

1. Проучване по документи

Подготовката на мониторинга започна със запознаване с проектите по документи в ЦОИДУЕМ и стратегическите документи в сферата на образователната интеграция, и идентифициране на целите и очакваните резултати от реализацията им. Установяване на декларираната в отчета на проекта степен на реализация на целите и очакваните резултати в количествен и качествен аспект. Чрез проучването по документи екипът, осъществяващ мониторинга, се запозна с всички 22 проекта, тяхната стратегия и резултати и определи ключови за успешността на проекта критерии, на базата на които се модифицираха въпросите и целите на теренното проучване по места. Подбраха се съответстващи на спецификата на проекта хора от целевите групи, както и конкретизиране на типовите инструменти за теренното проучване – анкетната карта, дълбинното интервю и беседа.

Списък на класираните проектни предложения и одобрени за финансиране по КП 33.11-2012, заедно с техните оценки

№	Кандидатстваща институция	Адрес	Оценка
1	ОУ "Св. Св. Кирил и Методий", гр. Хасково	гр. Хасково 6300	82.67
2	Община Благоевград	гр. Благоевград	81.00
3	Община Долни чифлик	гр. Долни чифлик, п.к. 9120, обл. Варна	79.67
4	ОУ "Княз Александър I"	гр. Пловдив, пк 4000	79.00
5	ОДЗ « Юрий Гагарин» гр.Долна баня	гр. Долна баня 2040, обл. София-област	76.33
6	СОУ "Владимир Комаров"	гр. Велико Търново	75.00
7	ОУ "Св.Св. Кирил и Методий"	с. Челопеч, обл.	75.00

		Софийска	
8	ОУ "Отец Паисий"	с. Петърч, общ. Костинброд,	74.33
9	ПГ по транспорт	гр. Бургас	74.00
10	НУ "Братя Миладинови"	с. Кръстина, общ. Камено, обл. Бургас, пк 8121	72.67
11	СОУ "Христо Ботев"	гр. Сунгурларе, обл. Бургас, п.к. 8470	72.33
12	ОЗД № 2, гр. Мездра	гр. Мездра, обл. Враца	72.00
13	ОУ "Христо Ботев"	с. Паволче, общ. Враца, пк 3044	72.00
14	162 ОУ "Отец Паисий"	гр. София, район Кремиковци, п.к. 1870	71.33
15	ОУ "Петър Бонев"	гр. Перушица	71.00
16	ОУ "Васил Априлов"	с. Гостилица, общ. Дряново, обл. Габрово, пк 5390	70.67
17	ОУ "Иван Вазов"	гр. Горна Оряховица, пк 5100	70.33
18	ОДЗ № 44 Калина, гр. София	гр. София, район Кремиковци, п.к. 1870	70.00
19	ОУ "Антон Страшимиров"	с. Светлен, общ. Попово, обл. Търговище, пк 7877	69.33
20	ПГ по стопанско управление, администрация и услуги "Атанас Буров"	гр. Силистра	69.00
21	ЦДГ "Св.Св. Кирил и Методий"	с. Батак, общ. Павликени, пк 5228	68.33
22	Втора Английска езикова гимназия "Томас Джеферсън"	гр. София	68.33

2. Социологическо проучване

За да обхване всички типове заинтересовани страни, участващи в проектите и с цел да се осигури представително количествено и качествено измерване на мненията, опита и оценките на проектните екипи и техните партньори, бяха изготвени анкетни карти за ръководител на екип, за участник в екип и партньори по проекта. (Въпросниците са налични в Приложенията). Анкетите бяха изпратени до 100% от екипите на проектите, подкрепени от програмата на КП 33.11-2012. Бяха получени 83 попълнени анкети, обхващащи над 95% от екипите, реализирали проектите. Екипът на мониторинга не включи в социологическото изследване анкети за родители и деца, участвали в проектите, тъй като опитът ни показва, че обикновено отговорите от тези целеви групи са съвсем формално позитивни, без критични нотки и стремеж към обективност. Такива анкети бяха преглеждани в рамките на документалното проучване на проектите, тъй като ЦОИДУЕМ изисква в рамките на реализираните проекти да бъдат попълвани анкети от страна на родителите, които отразяват обратна връзка от целевите групи. Срещите и разговорите с родители бяха провеждани в рамките на теренните проучвания по места.

3. Теренно проучване в местата на осъществяване на проектите

Теренното проучване включи срещи, наблюдения, беседи по въпросник и дълбочинни интервюта с екипите по проектите, техните партньори, общинската администрация и преките ползватели - деца, ученици, родители и учители. То обхваща всяка от четирите програми на КП 33.11–2012, като бяха подбрани над 50% от подкрепените проекти (11 на брой), при изискване за теренно проучване сред 50% от проектите. При подбора на проекти, сред които бе направено дълбинно теренно проучване бяха взети няколко критерия – проекти в училища и проекти в детски градини, проекти от различни географски и демографски райони, проекти, получили различен тип оценки при класирането за финансиране по време на конкурсната процедура (бяха подбрани проекти с ниски, средни и най-високи оценки), проекти на екипи с повече опит и без опит в реализацията на собствени проекти.

Теренното изследване включи разговори с ръководителя и членовете на екипа, реализирали проекта, обсъждане на ситуацията с образователната интеграция в населеното място в по-общ план и беседа върху ефекта от дейността на проекта и трайността на резултатите му. В срещите бяха включени и директорите на образователните институции, дори и в случаите, когато те не бяха включени в екипа на проектите.

Вторият тип интервюта и срещи бе с ключови представители на целевите групи – основно ученици и родители, които бяха поканени от екипите на проекти. Теренните проучвания по места включиха срещи и разговори с този тип целеви групи в по-неформална обстановка, за да се постигне известна обективност.

Третият тип срещи бе с общинската администрация и заместник кметовете и експерти по образование в случаите, когато проектите са реализирани в партньорство с общината или РИО по места.

4. Обработка на материалите от проучванията

Обработката на материалите от проучванията бе последната част от нашата работа. На база на разработените критерии за мониторинг и оценка, бяха анализирани резултатите от проучванията. Екипът на проекта работи върху:

- обща оценка на документацията на всеки проект и неговата релевантност към стратегическите цели на ЦОИДУЕМ;

- оценка на избраните от екипите на проектите подходи за постигане на реална образователна интеграция;

- изводи относно реалната степен на реализация на целите и предварително формулираните очаквани резултати от реализацията на проектите;

- критична оценка на дейностите и устойчивостта на проектите и иновациите, до които са довели;

- извеждане и посочване на основните трудности при реализацията на проектите;

- синтезиране на добрите практики и набелязване на основните слабости, които не бива да се допускат повече в бъдещата работа на финансиращия орган;

- извеждане на насоки, направления и програми за работа, които до момента не са разработени от ЦОИДУЕМ, но се вписват в стратегическите цели на тригодишната му програма.

IV. РЕЗУЛТАТИ ОТ СОЦИОЛОГИЧЕСКОТО ПРОУЧВАНЕ

Въпросите, които обхваща проучването бяха свързани от една страна със съдържанието и стратегията на проекта за осъществяване на образователна интеграция и управлението на проекта като цяло, а от друга - оценките, които ръководителите, участниците в екипите и партньорите поставят на екипа на ЦОИДУЕМ по отношение на експертност, контрол, сътрудничество и отговорности на възложител на проекти за образователна интеграция.

Фигура 1

Основният източник на информация по отношение на кандидатстването и текущи възможности за кандидатстване е сайтът на ЦОИДУЕМ (Фиг. 1), който още от съществуването си е посещаван от бенефициентите на КП 33.11-2012. Така 86% от бенефициентите по тази програма са научили от сайта на Центъра, и в някои случаи са кандидатствали и в други процедури. В 14% от случаите бенефициентите са получили информацията от свои колеги или други източници, местни неправителствени организации, по електронна поща. Чрез общината и източници от интернет са научили по 7% от кандидатстващите.

Фигура 2

По отношение на мотивацията за кандидатстване (Фиг. 2), ръководителите на проекти дават разнообразни отговори. 57% споделят, че училището/детската градина търси възможности за финансиране по всякакви проекти, докато 50% споделят, че идеята за подобен проект е назряла от доста време, което показва, че програмите на ЦОИДУЕМ са адекватни не само на образователните стратегии, но и на образователните потребности по места. Същият процент - 50% посочват, че проекта се отнася до дейности, които няма как да се реализират по друг начин, което е показател отново за адекватността на стратегиите на ЦОИДУЕМ. Но в същото време е и сигнал, че много от извънкласните дейности по образователна интеграция няма как да бъдат реализирани по друг начин. Опитът в проектния мениджмънт и работата по проекти е мотивация само за 29% от запитаните. Същият процент, 29%, са посочили, че доброто сътрудничество с ЦОИДУЕМ по други проекти ги е мотивирало да кандидатстват. Общината търси възможности за финансиране и мотивира институциите да кандидатстват в 7% от случаите, което показва наличие на сътрудничество, но в незадоволителна степен, между местна власт и образователни институции, особено що се отнася до детски градини, които са на общинско финансиране. Данните от документалното и теренното проучване също показаха, че повечето от екипите, реализирали проекти по КП 33.11-2012 имат опит в писането и осъществяването на проекти, а една част от тях вече са били водещи (като Втора езикова гимназия „Т. Джеферсън“) или партньори по проекти, финансирани от други конкурсни процедури на ЦОИДУЕМ.

Фигура 3

Една от предпоставките за кандидатстване по КП 33.11–2012 (Фиг. 3) е наличието на общинска стратегия и планове за етническа интеграция в населеното място, които да осигурят по-обща перспектива, без каквато един едногодишен проект не би могъл да има дълготраен ефект. Затова и за 86% от участниците съответният проект се вписва напълно, а за 14% се вписва в основни линии в общинската програма за образование и етническа интеграция. Впечатление прави, че за разлика от други проучвания и оценки, всички участници и партньори по проекти споделят в анкетите, че стратегията е реално действаща, а не само на хартия.

Оказва се, че там, където е налична работеща стратегия и добро сътрудничество с местната власт (най-често на ниво община или кметство), проектите се реализират по-успешно, местната власт сътрудничи с различни ресурси и се стреми към устойчивост на постигнатите резултати.

Мениджмънтът на проектите по отношение на изпълнение на предвидените дейности (Фиг. 4) е добър: 71% заявяват, че проектът е реализиран напълно в съответствие с плана. Все пак, за 21% от проектите, проектът е реализиран в основни линии с промени от незначителен характер, като например финансов (за 7% от проектите) и по отношение на промяна в плана на дейностите и отпадане на дейности от първоначалния план (също за 7% от проектите). Имайки предвид резултатите от теренното проучване, можем да направим уточнение, че незначителните промени са свързани с финансовия план – преместване на разходи от едно перо в друго. Промените в предварителния план на дейностите обикновено са свързани не с отпадане на дейност, а с изместване на дейността. Наблюденията ни показват, че някои проекти са свръхамбициозни по отношение на работния план и се налагат

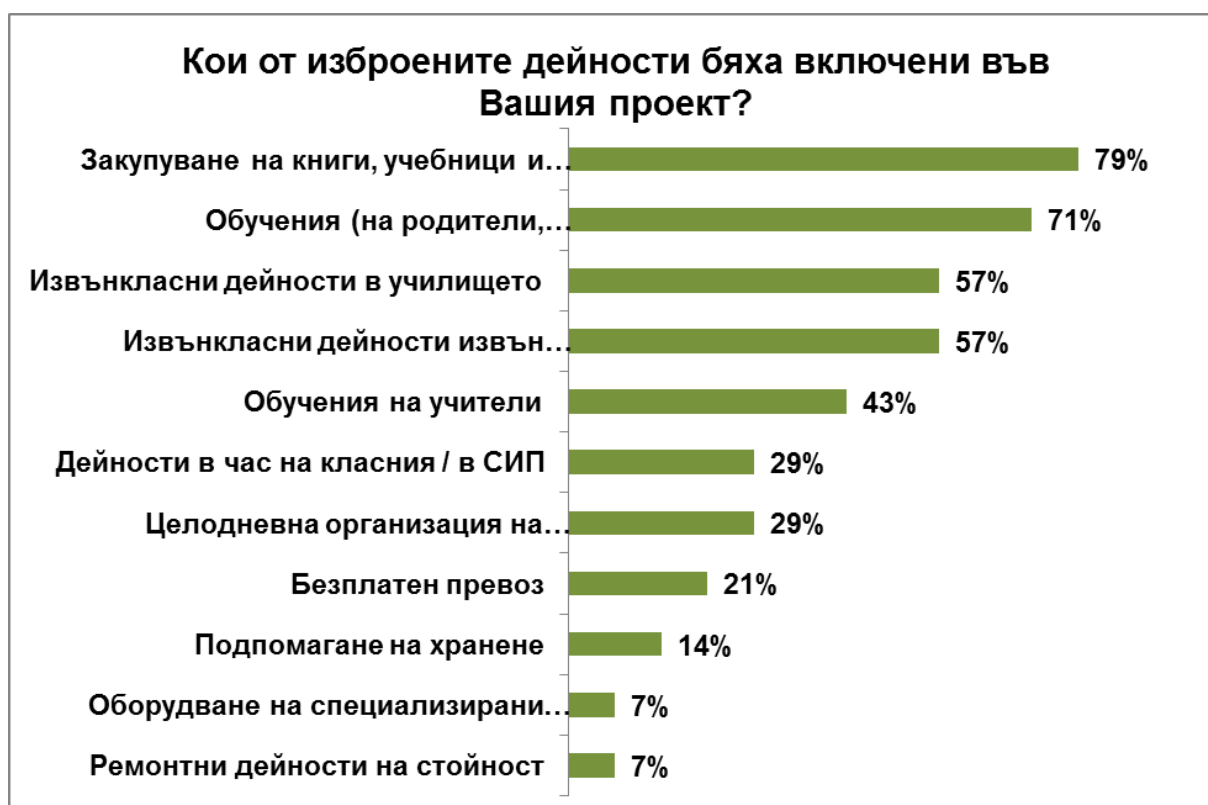
промени в графика. В други случаи става дума за промени, наложени от чисто практически причини, като лоши метеорологични условия.

Фигура 4

Методите на работа по проектите като цяло се вписват в стратегическите цели на ЦОИДУЕМ (Фиг. 6), като дейностите по тези програми са най-вече насочени към закупуване на книги, материали и методическа литература (79%), обучения на родители, служители и възрастни хора от малцинствата, на учители (71%), както и организиране на извънкласни дейности в училището (57%) и извън него (57%). 43% от проектите включват обучения на учители, което е задоволителен процент от гледна точка на темата на конкурсната процедура. Тъй като това са дейности, за които финансирането е оскъдно или липсващо в образователните институции, особено в малките населени места и в училища с малък брой ученици, екипите на проектите избират тези дейности, за да работят по въпросите на образователната интеграция. Впечатление прави, че в проектите са комбинирани различни подходи и дейности, съобразно нуждите на целевите групи – в проектите още присъстват дейности за реализиране на обучения в СИП или час на класния (29%), за подпомагане на целодневната организация на учебния процес (29%), за безплатен превоз (21%), подпомагане на храненето (14%), оборудване на кабинети (7%) и ремонтни дейности (7%). На места екипите споделят, че без проекти и без проекта на ЦОИДУЕМ организирането и финансирането на извънкласни дейности би било невъзможно, а за много институции закупените материали и методическа литература са единствените, постъпили във фондовете им за последните години чрез закупуване (на места има дарения). Обученията без съмнение заемат достойно водещо място за проектите по

тази процедура. Що се отнася за извънкласните дейности в и извън училището, макар да не представляват приоритет по тази процедура, точно тези дейности са от особено съществено значение, според екипите реализирали проектите, защото имат огромен ефект върху децата, за които това може да се окаже едно от малкото съприкосновение с околния свят и възможност за социализация чрез посещения на културни институции, други населени места със забележителности, забавления, екскурзии и др. За съжаление, в училищата с по-ограничен бюджет, тоест с по-малко ученици, от проекта се финансират дейности в СИП-ове, които дори в някои случаи не биха били реализирани, ако нямаше подобен проект.

Фигура 6

Проектите се отличават с разнообразие на подходите в дейностите си (Фиг. 7), като тези подходи се вписват в стратегическите цели и методи за постигането им от ЦОИДУЕМ. Един от най-важните проблеми на образователната интеграция е ролята и мотивацията на родителите, особено от ромски произход, затова 89% от проектите залагат на включване на родители като част от реализацията на проекта. Интересен факт е, че 64% от анкетираните посочват, че се стремят проектните дейности да станат част от постоянната програма на училищната институция, което говори за узряване на екипите, че образователната интеграция е всеобхватен проблем, който се нуждае не от проектна подкрепа с ограничения в ресурсите, а е въпрос на

стратегически решения и планиране. Почти половината от проектите (47%) се реализират чрез включване на деца в реализацията на проекта като част от екипа, което е един много ефикасен и добър подход, защото възпитава усещане за отговорност и въвлича децата в по-голяма степен. 33% от проектите са реализирани в сътрудничество с местна неправителствена организация, която е една много добра формула за успешен проект и пълно ангажиране на местната родителска общност и широка общественост. 33% провеждат обучения на ползвателите на проекта, а 31% - на екипа на проекта, което е не особено значим процент, имайки предвид целевите групи и обща цел на конкурсната процедура. За 19% от проектите от съществено значение е партньорството или сътрудничеството с общината, което показва ангажираността на местните власти, макар да би могло да се желае и повече в този аспект. Интересен факт е, че 14% от проектите включват разработване на методология, което е положително, тъй като екипите са узрели, че без методи на работа, които могат да се прилагат дълготрайно и в стратегически план, дейностите няма да имат особен смисъл.

Фигура 7

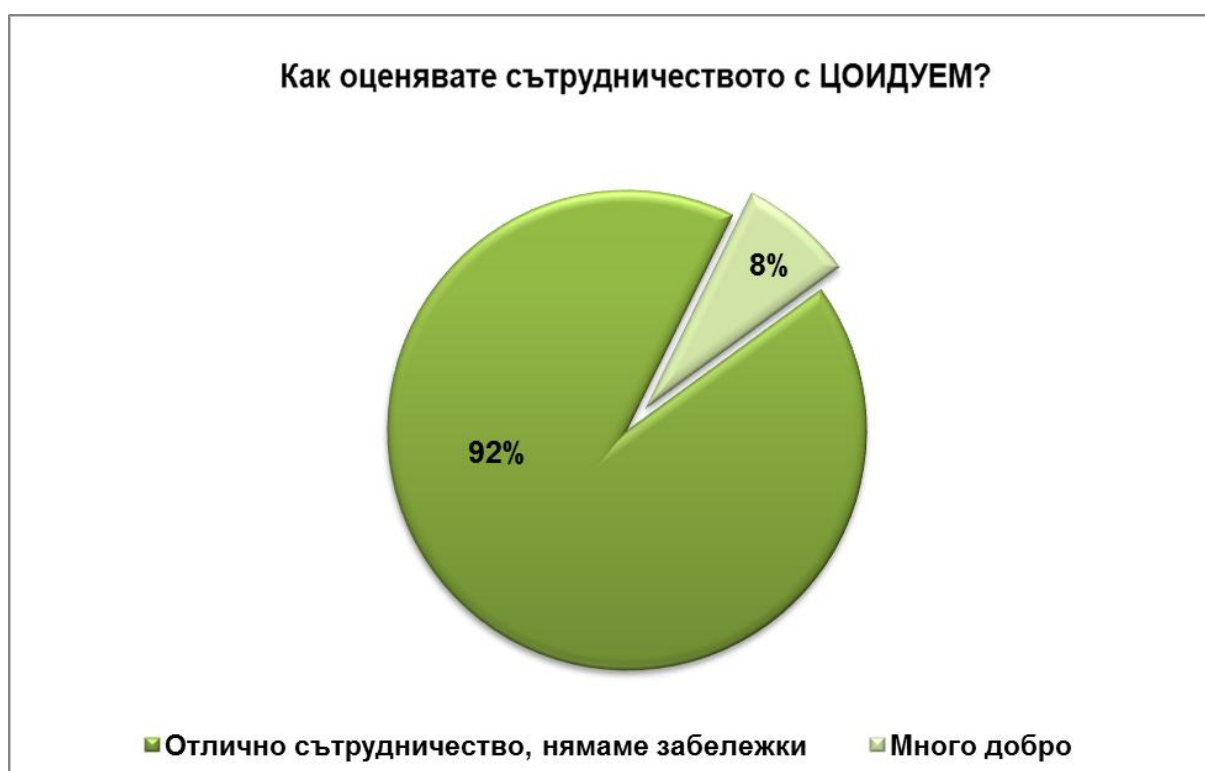
Макар и осъществявани в общи линии по заявления в проекта начин, реализацията на проектите среща и трудности (Фиг. 8). Сред най-трудните части са реализирането на дейностите в график (41%) и липсата на заинтересованост у родителите (32%). Ако първият резултат е обясним предвид факта, че за някои

колективи проектът се оказва изпълнен с много дейности и написан изключително амбициозно, то за втория проблем можем да направим извода, че екипите не са адресирали достатъчно добре проблема за работа с родители, например чрез въвличане на местни хора от общността или делегиране на дейности сред самите родители, каквите успешни практики има в проекти по други процедури, финансирани от ЦОИДУЕМ. Сред другите най-често срещаните проблеми е липса на заинтересованост у децата – 27%, което е особено висок процент и буди учудване, тъй като не бе регистриран в другите фази на оценката, дори напротив. Тук би следвало да отбележим вероятната критичност на педагозите, но и да оценим, че именно чрез подобни дейности най-лесно се привлича интереса на децата. 24% са и тези, които са срещнали трудности при отчитането на проекта, 18% при администрирането, и също толкова (18%) се тези, които считат, че липсата на реално действащи механизми за образователна интеграция е проблем. За 9% проблемът е в институциите на местната власт и общинските институции, при които липсва необходимата заинтересованост. Педагозите все пак проявяват и известна самокритика, като 6% посочват, че проблемите са свързани с липсата на екипност и мотивация в учителите. Липсата на методическа подготовка у учителите за работа с деца от етническите малцинства също се посочва като проблем от 6%, а липсата на подготовка за работа с деца-билингви се посочва от 6% от анкетираните.

Фигура 8

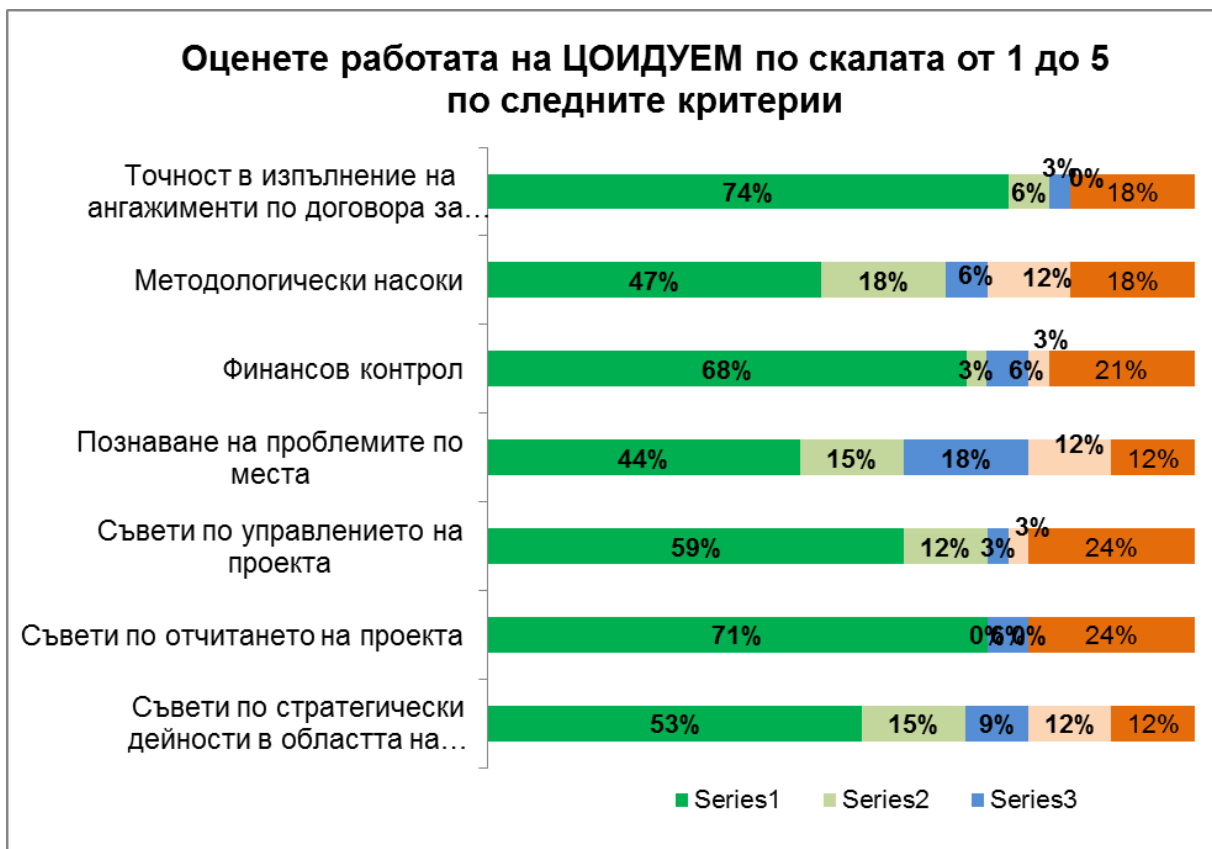
Като цяло сътрудничеството с ЦОИДУЕМ се оценява (Фиг. 9) изключително високо и 92% нямат забележки и препоръки към работата на Центъра, като посочват, че сътрудничеството е отлично. Останалите 8% считат, че сътрудничеството е било много добро. На практика липсват екипи, които са на мнение, че сътрудничеството е лошо, с проблеми и биха искали то да е по-добро. Това е изключително показателно за професионализма и високата квалификация на екипа на ЦОИДУЕМ, които са оценени от екипите по места. Анкетите са анонимни и оценителите изключват възможността тези отговори да не са коректни и да не отговарят на реалното мнение на екипите.

Фигура 9

Анкетираните ръководители и членове на екипите имаха възможност да дадат оценки на ЦОИДУЕМ по отношение на няколко критерия, сред които точност в изпълнението на договорените задължения като възложител, методически насоки, познаване на проблемите по места и съвети при управлението, реализацията и отчитането на проектите. В повечето от случаите, оценката е висока по всички критерии, като най-високи са оценките за точност в изпълнение на ангажиментите по договора и финансовия контрол, а най-ниски са по отношение на познаване на

проблемите по места (познаване на ситуацията на общинско ниво, в населеното място). Фигура 10 обединява получените отговори.

Фигура 10

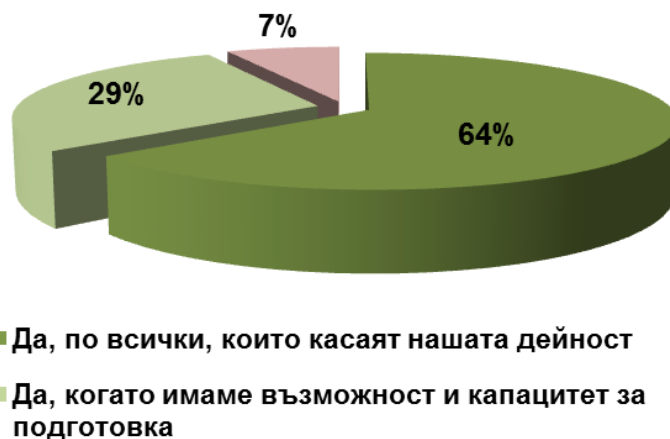
Средната оценка (Фиг. 11) при максимална стойност 1 и минимална 5 за сътрудничеството с ЦОИДУЕМ е много висока:

Фигура 11

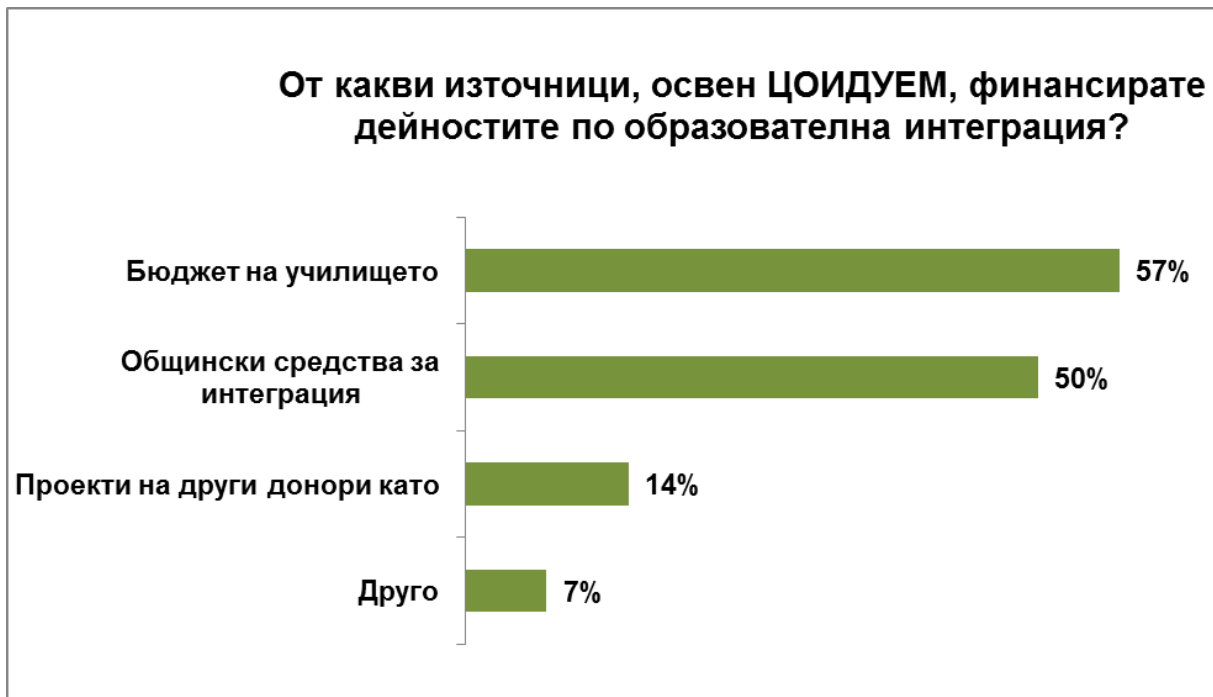
С оглед на поставените високи оценки за цялостното сътрудничество с ЦОИДУЕМ, логично е положителният отговор (Фиг. 12) от страна на повечето от анкетираните на въпроса, дали смятат да кандидатстват по други програми на ЦОИДУЕМ. 64% посочват, че биха кандидатствали, когато имат капацитет и възможност за подготовка на проект, а 29%, че биха кандидаствали с проекти, които касаят тяхната дейност, и само 7% посочват, че не биха участвали в нови конкурси. Резултатите от останалите компоненти на оценката показаха, че за много от екипите реализацията на проекта предизвиква трудности не при дейностите, а при воденето на документация и отчитането. Екипите на места (виж за сведение резултатите от теренното проучване в следващата част) споделят, че не биха подготвяли повече проекти, заради необходимостта от свръхбюрократизиране и сканиране на всички документи.

Смятате ли да кандидатствате по други процедури на ЦОИДУЕМ?

Фигура 12

Много от участниците в проекти заявяват, че за дейностите, реализирани в рамките на проекта, трудно биха отделили средства от собствен бюджет (Фиг. 13). Бенефициентите по програмата отделят средства от собствения си бюджет – 57%, което е логично и с оглед на факта, че са смесени или ромски и е естествено да се отделят средства от делегирания бюджет за интеграция на учениците, в случай на училища. Половината от бенефициентите виждат потенциално ресурси в средства, предоставени от общината, което можем да обясним с факта, че много от проектите се реализират от общински детски градини. На трето място, само 14% разчитат на възможностите за проекти към други донори, а 7% разчитат на други източници, като например дарения, средства от ренти на училището и др.

Фигура 13

ЦОИДУЕМ продължава да бъде един от основните източници на финансиране на дейности за образователна интеграция в страната. Екипът на оценителите установи, че мнозинството от малките училища, бенефициенти по КП 33.11-2012, биха имали каквито и да е извънкласни дейности, ако не работят по проекти. Този факт е много тревожен, тъй като извънкласните дейности развиват определени способности, свързани с образователната и социална интеграция и правят училището място, привличащо децата. Част от училищата бенефициенти сътрудничат с Център „Амалипе” по няколко големи проекти и това е най-честият партньор и водеща организация в проекти за образователна интеграция. Друг тип проекти, по които се финансират дейности за образователна и социална интеграция са програми на структурните фондове, които бенефициентите оценяват като сложни за администриране.

V. РЕЗУЛТАТИ ОТ ТЕРЕННОТО ПРОУЧВАНЕ

В рамките на мониторинга бяха проведени преглед и анализ на документацията по 21 проекта, подкрепени в рамките на конкурсната процедура, както и бяха посетени по места екипите на 11 проекта, за да се извърши дълбинно изследване сред тях. Екипите на проектите, с едно изключение, се отзоваха и не бяха срещнати трудности по логистиката и осъществяването на работни срещи и проверка по мониторинга. В тази част ще бъдат представени резултатите от посещенията по места и основните изводи във връзка с оценката на КП 33.11-2012.

❖ **Проект „Учим и се забавляваме заедно“ на Община Благоевград в партньорство със СОУ с изучаване на чужди езици „Св. Климент Охридски“**

Проектното предложение предвижда дейности за: неформална комуникация на учениците от различни етноси в различна от училищната среда; опознаване на хората, носители на различна култура чрез общуване и запознаване с фолклора на двата етноса, опознаване на сходствата им, общите елементи в традициите и обичаите; информационна кампания сред учители, родители и ученици с цел подобряване на социално-психологическия климат както в училище, така и извън него и за постигане на етническа толерантност и приемане на ромите като пълноправна част от обществото.

Основната цел на проектното предложение е създаване на условия за успешна интеграция на децата и учениците от ромския етнос в средищното училище чрез подобряване на методите на работа в мултикултурна среда. Засилване на мотивацията за включване в образователния процес и съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от ромски произход.

Специфични цели:

- Въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства при деца и ученици;
- Включване на родители от ромски произход в дейностите на Училищното настоятелство;
- Формиране на познавателни, комуникативни и практически умения у учениците;
- Опознаване на общите елементи в традициите и културата на различните етноси в общината чрез създаване на екипи от родители на двата етноса;
- Създаване на предпоставки за неформална комуникация и опознаване между учениците в извънучилищната среда чрез съвместни игри и извънкласни занимания;
- Формиране на етническа толерантност, търпимост и солидарност у всички деца и техните семейства.

Преки потребители от изпълнението на дейностите по проектното предложение ще бъдат 300 ученици от 1 до 8 клас; 25 представители на педагогическия и 5 от непедагогически персонал на учебното заведение, партньор по проекта, около 30 родители, както и служителите на Общинска администрация, отговарящи за образованието, наред с представители на РИО – Благоевград, ОДК и МУЦПТО.

Непреки потребители ще бъдат всички останали ученици в училището, техните родители и близки /около 2000/. Други непреки ползватели на влиянието на дейностите са щатните състави на училището, ОДК и МУЦПТО, Младежки дом, както и обществеността на община като цяло.

Дейностите по проекта включват:

- Сформиране на екип и официално откриване на проекта - екипност, прозрачност и публичност;

- Обучителен семинар с педагогическия състав и тийм билдинг специалисти от училището и родители – новаторство, изграждане на общи правила и използване на интерактивни методи

- Изграждане на 3 клуба, съответно по „Кулинарство”, „Традиции” и „Танци” и 20 групи (със средно по 15 деца всяка) към тях за изследване и изучаване на културата на етносите - учене чрез правене;

- 3 дискуссионни срещи с родители на деца от двата етноса и индивидуални консултации- съчетаване на екипност и зачитане на индивидуалните особености на всяко семейство, конфиденциалност;

- Изграждане на три къта в училище „Творим заедно”, представящи работа в хода на проекта и детските творби- използване на творческия подход за развитие на всяко дете;

- Консултиране на учители- новаторство и използване на ИКТ;

- Интегриране на изследователските дейности по проекта в заниманията по интереси в ПИГ и часа на класа с оглед да се даде устойчивост на проекта - достъпност и интегриране в другите дейности в училище;

- Изложба „Заедно можем”- насърчаване на индивидуалните възможности на всеки участник и творчески подход ;

- Участие на групите по танци в Международен фестивал на ромската песен и Майските празници с организатор Община Благоевград - стимулиране към нови изяви

- Провеждане на екскурзия до София – награда за най-активните участници в групите и среща с образовани и успели роми – стимулиране към нови изяви

- Издаване на листовка представяща дейностите по проекта и разпространението и заедно с презентации на дейностите ни пред училища в нашата и други близки общини

- прозрачност и публичност.

Проектът е замислен амбициозно и се реализира напълно успешно. Идеята идва от необходимостта в училището партньор да се обучават роми в това училище, защото то е елитно езиково училище, което е в близост до ромския квартал от 2008.

Най-успешният елемент, в известна степен и иновативен, е, че децата българчета в училището нямат опит в учене с роми, а учителите също нямат опит в преподаване. Впоследствие този проблем е успешно адресиран и началото на интегрирано образование започва. В началото има реакции от родители, които започват да изтеглят своите деца, наричайки училището „циганско“. Позитивна роля играе г-жа Мирчева, директор на училището, която е открита за работа с деца от ромската общност. Училището е много различно от другите, преди всичко заради готовността на директорката и екипа ѝ да работят. Те подхождат много смело, приемайки 17 деца от ромския квартал в 3 паралелки. За сравнение, в други училища има по 3-4 деца в паралелка. Пропорцията на ромските деца е 47 от общо 600. Общината също се ангажира чрез превоз и организиране на процеса.

И в този проект се наблюдават проблеми с част от родители роми – неангажираност, незаинтересованост. При проекта се осъществяват дискуссионни срещи с родителите, както и индивидуални срещи, осъществявани от г-жа Елка Спасова-Сандева. Именно на нейните идеи, енергия и управление се дължи замисъла и успешното осъществяване на проекта. Това е един от малкото проекти, които са поверени в ръцете на жена от ромската общност. Неговото осъществяване показва ключовото значение на работата на човек от общността, който работи за своята общност и се ползва с доверието ѝ.

Проектът е успешен и защото след приключването му, много от основните дейности продължават. Педагозите в проекта са много отворени за работа с децата, правят дори неща извън проекта, и до момента продължават да водят групите и дейностите. Продължават също и занимания в полу-интернатните групи, където учителите се ползват от литературата и обучението от проекта.

Като най-голям успех се отчита добрата подготовка на ромчетата и участието им като част от училището в Цветна олимпиада в Зала „Яворов“, от сдружение „България си ти“. Едно от наградените ученици по български език и литература е ромче.

Към препоръките, които се отправят, са повече дейности за подпомагане на семейството, да се подготвят родителите чрез групова и индивидуална работа, и да бъдат ангажирани родителите в занимания със своите деца. Екипът също потвърждава, че дискриминацията не е етническа, а социална, и проблеми имат тези, които са бедни.

Оценителите поставят най-висока оценка на този проект и препоръчват на ЦОИДУЕМ сътрудничество с община Благоевград и в рамките на други инициативи и програми.

❖ **Проект „Всички сме с едно сърце“ ОУ „Иван Вазов“ , гр. Горна Оряховица в партньорство със СОУ „Владимир Комаров“, гр. В. Търново**

Проектът се реализира в ОУ „Иван Вазов“ на територията на град Горна Оряховица. Целевата група са деца и ученици от ОУ „Иван Вазов“, учители, родители на деца и ученици от двата етноса – българи и роми. С изпълнение на дейностите по проекта се създават съвременни условия за развитие потенциала на всяко дете, независимо от неговия етнически произход. Дейностите по това проектно предложение са в съответствие и с усилията на държавните власти в България да мотивират семействата от населени места със смесено население за по-безпроблемна интеграция.

Проектът създава условия за опознаване и разбирателство между различните етнически групи и повишава подготовката на учителите от ОУ „Иван Вазов“ за работа в мултикултурна среда. Така се изпълняват и основните цели на Рамковата програма за равноправно интегриране на ромите в българското общество, на Стратегията за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства и Десетилетието на ромското включване 2005 г. - 2015 г.

Със своите дейности и стратегически цели този проект задава пътя, който може да се следва за приобщаване на ромските деца и техните семейства към образователния процес чрез изкуството и възпитаване на толерантност към различността.

Обща цел на проекта е създаване на атмосфера на толерантност и уважение между ученици, родители и педагози чрез изграждане на система от дейности: опознаване на културната идентичност на ромите и ефективна образователна интеграция на учениците от ромското етническо малцинство; приобщаване на родителите към училищния живот и задържане на децата в училище чрез включването им в разнообразни дейности, осигуряващи възможности на всеки ученик да се чувства ангажиран и значим.

Специфични цели:

- Създаване на ефикасен модел за възпитаване на етническа толерантност, гордост и приятелство за привличане и задържане на децата в училище;
- Оползотворяване на свободното време на децата чрез културно наситени, познавателни и развиващи дейности;

- Привличане на родителите при опознаване на историята, бита, религията, традициите и обичаите;
- Специализирано обучение на учителите и възпитателите за работа с деца и ученици в мултиетническа среда;
- Широка публичност, информираност, активиране на гражданското общество в подкрепа на интеграционните процеси на ромите в образователната система.

Проблеми, които проектът адресира:

1. Създаване на атмосфера на толерантност и уважение между ученици, родители, педагози и представители на обществеността от различен произход;
2. Стимулиране на участието на семейството в училищния живот;
3. Привличане на родителите като партньор в процеса на съхраняване и развиване на културната идентичност на деца и ученици от етническите малцинства;
4. Повишаване знанията за културата на етническите малцинства;
5. Повишаване квалификацията и преквалификация на учители и административен персонал в областта на образованието за работа в мултиетническа среда и особено на работещите с деца-билингви, реализиране на програми по интеркултурно образование, човешки права, принципи и ценности на гражданското общество.

Целевата група включва 44 деца от ромски произход от ОУ „Иван Вазов”, 38 деца българи от ОУ „Иван Вазов”, 20 родители роми на ученици от ОУ „Иван Вазов”, 20 учители от ОУ „Иван Вазов”, 10 ученици от СОУ „Владимир Комаров”, 10 родители на ученици от СОУ „Владимир Комаров”.

В проектното предложение са заложили принципите на партньорство, прозрачност, толерантност, участие на заинтересованите страни във всички дейности за постигане на целите и изпълнение на задачите по проекта, последователно и непрекъснато общуване, провеждане на вътрешен мониторинг и контрол, осигуряване на достъп за външен мониторинг и контрол.

1. Работни срещи на екипа по проекта – съставяне на работен план за изпълнение на дейностите по проекта и план за разходване на средствата, съгласно бюджета на проекта;
2. Разработване на конкретни програми за извънкласни дейности на всички групи по интереси, съобразени с плана за редовните училищни занятия;
3. Изследване, обмен и прилагане на добри практики – разработване на методики за работа с родители, ученици и учители;
4. Новаторство – разработване на модел за ефективна интеграция на ромските деца в образователната система, който да бъде използван от заинтересовани

страни и след приключване на дейностите по проекта – осигуряване на устойчивост и мултиплициране на резултатите от проекта;

5. Осигуряване на висока степен на информираност, откритост и публичност при реализиране на дейностите по проекта

Проектът е един от най-успешните по тази конкурсна процедура. Той се реализира във висококачествена училищна среда, от мотивиран и професионален екип. Срещите с екипа на проекта и деца от училището потвърдиха, че в училището цари уважение към етническите различия и децата получават равен старт, независимо от етническия си произход. Друг важен момент от проекта е, че партньорството между двете училища не е формално, а ефективно и ползотворно. Издадените по проекта материали се ценни и успешни.

Моделът на този проект може да служи за пример, който ще се мултиплицира и в други образователни институции, затова отделяме внимание на сформираните клубове и техните дейности.

В Клуб „Многоликия фолклор” се проучват легенди и предания от региона, извършва се събирателна и проучвателна дейност от 12 роми и 10 българи, които работят в една група.

В Клуб „Етнографски театър” се пресъздават чрез методите на театъра традиционни обичаи, обреди, характерния бит на различните общности в региона от 12 роми и 8 българи в една група.

В Клуб „Заедно на трапезата” се извършва проучване на регионалната етнокухня с активно участие на родителите – 12 роми, 12 българи, в Клуб „Палитра” работят 8 роми и 8 българи. Целта на създаването му е да обогати познанията на участващите в него в областта на различните видове и жанрове изобразителни изкуства, както и да ги запознае с нови техники и способности на работа. Този клуб ще спомогне за разнообразяване на ежедневието и за усъвършенстване на естетическите възприятия на неговите членове.

В рамките на проекта се организира екскурзия до Томбул джамия град Шумен и поход до манастира „Св. Илия”, с което етносите се запознават с традициите на другите етноси.

В Клуб за работа с родителите се включени 25 родители роми на ученици от двете училища - образователно-консултативната работа с родителите - роми, която се осъществява чрез провеждане на тематични срещи, социални консултации и психологическа подкрепа на родителите на ромски деца. Клуба има за цел подпомагане на обучението и интеграцията на ромските деца в училище

Важен елемент от проекта е и превантивна работа с деца и родители на деца от ромското малцинство, отпаднали от училище, с риск от отпадане и непосещаващи редовно учебни занятия чрез:

- посещения и събеседване в семейства с деца, имащи проблеми;
- формиране на фокус-групи (родители на деца, отпаднали от училище; родители на деца, с риск от отпадане; родители на деца, непосещаващи учебни занятия);
- провеждане на мотивационен тренинг с групите;
- провеждане на беседи във фокус групите.

Интересно е да отбележим, че за екипа на проекта той има стойност не само за ромите, но и за българите, защото „каквото и да говорим има дискриманция заложена за всеки един от нас“. Те считат дори, че за българите проектът е по-стойностен, защото са научили неща за другата религия и култура.

Дейностите от проекта продължават под една или друга форма, а екипът замисля последващи стъпки, свързани с библиотека, посветена на етнокултурните различия.

❖ **Проект „Красотата е около нас“ на СОУ „Владимир Комаров“, гр. В. Търново в партньорство с ОУ „Иван Вазов“, г. Г. Оряховица**

Проектът предлага модел за подобряване на достъпа до образование и възпитание на деца от етническите малцинства чрез разширяване и разнообразяване на извънучилищните дейности и създаване на условия за разкриване потенциала на децата и личностното им развитие. Дейностите по проекта са насочени към подобряване достъпа и участието на деца от етническите малцинства до извънучилищни дейности и работа в смесени групи. С изпълнение на дейностите се полагат основите на възпитанието на децата в дух на толерантност, етническа и културна грамотност, и са създава атмосфера на разбирателство и уважение към “различното” сред децата и родителите. За да се постигне това екипът на проекта си поставя за задача да запознае децата с културните традиции, бит и занаяти на различните етнически групи в България, чрез използване на адекватни за възрастта им форми, методи и средства. Това помага за формиране на чувство за гордост и уважение към собствената култура и тази на другите.

Обща цел на проекта е изграждане на модел за извънкласни и извънучилищни дейности, насочени към представяне на етнокултурното богатство на областта; популяризиране на културното многообразие сред младите хора от етническите малцинства, обучавани в етнически смесени училища в гр. Велико Търново.

Специфични цели:

- Възпитаване на младите хора в дух на толерантност, приемане на различията чрез средствата на изкуството.
- Популяризиране на дейностите сред децата и младите хора и обществеността.
- Развитие на нови форми на извънкласни и извънучилищни дейности, насочени към представяне на етнокултурното богатство на областта.
- Повишено доверие на родителите към училището като институция.
- Формиране на отговорно отношение към природата и личното здраве.

Целевата група включва:

- 12 ученици роми, 22 ученици от турски етнос, 39 ученици българи от СОУ „Владимир Комаров”
- 10 учители СОУ „Владимир Комаров”
- 20 родители на ученици от СОУ „Владимир Комаров”
- 10 ученици от ОУ „Иван Вазов”
- 10 родители на ученици от ОУ „Иван Вазов”.

В проектното предложение са заложили принципите на партньорство, прозрачност, толерантност, участие на заинтересованите страни във всички дейности за постигане на целите и изпълнение на задачите по проекта, последователно и непрекъснато общуване, провеждане на вътрешен мониторинг и контрол, осигуряване на достъп за външен мониторинг и контрол.

- Работни срещи на екипа по проекта – съставяне на работен план за изпълнение на дейностите по проекта и план за разходване на средствата, съгласно бюджета на проекта;
- Разработване на конкретни програми за извънкласни дейности на всички групи по интереси, съобразени с плана за редовните училищни занятия;
- Изследване, обмен и прилагане на добри практики – разработване на методики за работа с родители, ученици и учители;
- Новаторство – разработване на модел за ефективна интеграция на ромските деца в образователната система, който да бъде използван от заинтересовани страни и след приключване на дейностите по проекта – осигуряване на устойчивост и мултиплициране на резултатите от проекта;
- Осигуряване на висока степен на информираност, откритост и публичност при реализиране на дейностите по проекта

Проектът е успешно реализиран от професионален екип в плодотворно партньорство с колегите от ОУ „Иван Вазов“. По преценка на ръководителя, две от групите по проекта се отличават повече. Тази с театъра, където се залага за работа с

етноси и са имали представление в центъра на града. Другата група с традиционни предмети, изработени по празници (Клуб „Етнографска работилница“).

Проблемите на педагозите са в сферата на работа с родители - трудно имат комуникация с училището, разчитат, че като детето е в училище, там ще го гледат и възпитават. Това се оценява като абдикация, но се наблюдава не само при ромите, но и при българските родители. В училището ромите са 10-15%, които се определят като турци.

Извънкласните проекти са особено важни, според екипа, защото дават възможност за патриотично възпитание, за разширяване на кръгозора. Въпреки трудностите, които среща, училището успява да има извънкласни дейности, така че всеки един ученик е включен поне в една. Много добре оценяват и работата с ЦОИДУЕМ, които винаги са били етични и отзивчиви, „нещо, което е рядко при донорите“.

❖ **Проект „Близо един до друг” на ОУ „Васил Априлов ” в партньорство с читалище „Напредък - 1869”, с. Гостилица**

В основата на дейностите стои насърчаването на комуникацията, както между родителите от различни етноси, така и между децата. Проектът предвижда срещането на ромската и българската култура посредством разказването на приказки, в което активно участие вземат родителите. Така проектът предоставя възможността на територията на училището да се постави началото на един процес на взаимно опознаване между родителите, който процес едва ли би възникнал при други обстоятелства. За да има едно бъдеще се предоставя и възможността родителите да се включат в част от образователния процес, което е важно от гледна точка на взаимодействието с образователните институции. Проектът би стимулирал активността на родителите и би ги направил в по-голяма степен съпричастни към образованието на децата им. Предвиденото участие на класни ръководители и на част от педагогическия персонал, от своя страна, представлява възможност за подобряване на комуникацията между училището и семействата на децата.

Основна цел на проекта е формиране на самоуважение, самочувствие и гордост от етническата принадлежност у децата от ромски произход и преодоляване на предразсъдъците у техните съученици и обществото.

Конкретни цели:

Опознаване на ромската културна идентичност и формиране на етническа толерантност и приятелство у всички деца в училище. Да се въвлекат родителите на децата от ромски произход в процеса на опознаване, съхраняване и популяризиране на тяхната култура. Ромските ученици да се почувстват значими и да осъзнаят, че тяхната култура и обичаи имат своето място в националната култура.

Представители на целевата група

Брой ученици от ромски етнос – 60

Брой ученици от български етнос - 40

Брой родители на деца от ромски етнос – 30

Брой преподаватели – 10

Дейностите се изразяват в:

Работни срещи на екипа по проекта – съставяне на работен план за изпълнение на дейностите по проекта и план за разходване на средствата, съгласно бюджета на проекта;

Разработване на конкретни програми за извънкласни дейности на всички групи по интереси, съобразени с плана за редовните училищни занятия;

Изследване, обмен и прилагане на добри практики – разработване на методики за работа с родители, ученици и учители;

Разработване на модел за ефективна интеграция на ромските деца в образователната система, който да бъде използван от заинтересовани страни и след приключване на дейностите по проекта – осигуряване на устойчивост и мултиплициране на резултатите от проекта;

Осигуряване на висока степен на информираност, откритост и публичност при реализиране на дейностите по проекта.

На фона на амбициозно заявените цели в проектното предложение, екипът от оценители установи, че проблемите в образователната институция са толкова сериозни, че дейности от какъвто и да е характер могат да имат голямо значение. Например, най-важна е работата по допълнително обучение по български. Целта е била да са надгради над правописната им култура, която е почти нулева. Групата се посещавала, правят се упражненията, било е свързано с правопис и пунктуация, с практическа насоченост. От огромно значение са били и закупените материали, които са също лукс и изключение за училището и работата с децата.

Училището също така е с малка бройка ученици с ниска успеваемост и всяка възможност за извънкласна работа може да бъде осигурена само от проектни дейности. Училището например от години няма дейности по СИП.

По отношение на работата с родители за представяне на проекта, екипът споделя, че липсва интерес от страна на родителите, които изобщо не се интересуват от децата си. Единствено местни хора са проявили интерес към проекта.

Нашето заключение е, че проектът е скромно, но коректно реализиран. Нашата препоръка към подобни проекти би била да не се поставят твърде общи и амбициозни цели, а малки и конкретни стъпки, защото именно такива са потребностите на децата от такива училища.

Екипът не среща проблеми при водене на документацията и отчитането на проекта. Има и подкрепата на община Дряново, която финансира проекта до пристигане на последния транш. Препоръките, които се отправят към ЦОИДУЕМ е да се планират дейности, които включват работа с малки групи от проблемни деца, от каквито е съставена целевата група на проекта.

❖ **Проект „С общи усилия ще вървим напред“ ОДЗ „Юрий Гагарин“, гр. Долна Баня в партньорство с община Долна Баня**

Проектът се реализира на територията на община Долна баня за срок от 12 месеца. Бенефициент е ОДЗ „Юрий Гагарин“ с партньор – Община Долна баня.

Идеята за проекта възниква, поради наличието на следния проблем: висок процент отпаднали ученици в общинското училище , подлежащи на задължително обучение (20 – 30 %). Това са деца от малцинствен произход, чийто семейства живеят на границата и под социалния минимум (в повечето семейства и двамата родители са безработни, издържат се от социални помощи). Семействата се самоизолират, затварят се в тесния кръг на проблемите си, без алтернатива за решаването им и излизане от ситуацията. Това ги лишава от възможността от социална реализация и интеграция в обществото. Децата посещаващи училище са слабо мотивирани за редовно посещение на учебните занятия. Необходима е индивидуална и групова работа за промяна в поведението, стереотипите и за овладяване на необходимите им знания и умения. Работа е необходима не само с децата ,но и с техните учители и родители.

Проектът има за цел да мотивира децата още от детската градина , като най – напред да мотивира техните родители и учители и ги убеди в необходимостта от редовното им посещение в бъдеще на училище. Проектът цели още да убеди родителите да съхраняват и развиват културната идентичност на децата от етническите малцинства, защото това е едно от основните средства за подпомагане успешното им интегриране и приобщаване на територията на община Долна баня.

Обща цел: Обучение в дух на толерантност и недискриминация в общинската детска градина в гр.Долна баня чрез съхраняване и развиване на културната идентичност на деца от ромски произход.

Специфични цели:

- Прилагане на система от стимули и мерки за въвеждане на интеркултурно образование във всички етапи на предучилищното образование
- Въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства при деца от общинската детска градина в гр.Долна баня

В настоящия проект общата и специфичните цели са постигнати чрез обучението на всички 12 учители от детската градина ,чрез обучението на 80 родители на децата от ромски произход и чрез създаването на клубове на 80 деца от ромски произход. Целите се постигат още чрез популяризиране на проекта,чрез организирането на седмицата на ромската култура и чрез заключителната конференция на проекта.

Целевата група са общност от деца от 1 до 7 години обучаващи се в ОДЗ„Юрий Гагарин”, техните учители и техните родители.

Преки бенефициенти са 80 деца от ромски произход ,80 родители на ромски деца и 12 учители работещи в детската градина.Общо 172 – ма на брой.

Непреки бенефициенти са общо 300 на брой.

- 1.Съученици и приятели на децата участващи в проекта - поне 160 деца
- 2.Семействата на участниците.- поне още 80 родители
- 3.Гражданите на Долна баня,които ще присъстват на седмицата на ромската култура.- поне 60 човека.

От изключителна важност е непрекия брой на участниците в проекта да бъде голям и те да бъдат допускани да наблюдават процеса, за да не може да се породи отчуждение и сегрегация между учениците от различните етноси.

Оценителите поставят много добра оценка за осъществения проект, макар да са идентифицирани някои слабости, като например, че екипът не знае нищо за ромите, и изразява мнение, че като цяло моделът им на живот е по-различен, и нищо не може да го промени, затова както в миналото, така и сега посещаемостта не е задоволителна. Все пак, проектът е реализиран добросъвестно и със съзнанието за инвестиция в образованието на ромските деца и по-мотивираните и дисциплинирани родители.

За децата е интересно да бъдат включени в дейности. Самите деца изявяват желание да идват, непосещаемостта се дължи на климатични условия – като вали, или като е студено, но това може да е проблем и с деца българчета. Много положително оценяваме факта, че са ангажирани всички деца, макар някои да са посещавали редовно занятията, а други не. Всички деца са придобили умения.

При работата с родители не са срещани проблеми, защото родителите се сговорчиви, разбират и съдействат. Ромите са интегрирани, изглеждат добре, и деца и родители. Дори и родителите са искали да се продължи с проекта.

Дейностите по клубове продължават с материалите, които са закупени по време на проекта. Допълнително бихме отбелязали, че в екипа на проекта е изграден капацитет за работа по интеграционни дейности. Това е първи проект за дейности, другите проекти в учебното заведение са управлявани от общината и са за инфраструктура.

Проектът се осъществява с активното съдействие на общината, която осигурява зала за пресконференцията в края на проекта.

Труностите за екипа идват именно поради липса на опит, наложило се е да преработят плановете си, или да добавят още нещо.

Екипът на проекта изразява задоволство от работата с ЦОИДУЕМ, биха искали да има повече такива дейности и проекти. С работата по проекта са придобили опит и самочувствие и имат намерение за директно кандидатстване пред донори. Екипът проучва и историята и културата на ромите – традиции, кухня, начини на хранене. Учителите са си направили труда да направят предварително проучване във връзка с дейностите. Проучили са кои са химна и знамето на ромите и са ги представили на ромите. Работили са с помагала и книги.

❖ **Проект „Заедно играем, пеем и творим: интеркултурно образование в подготвителни групи” на община Долни чифлик в партньорство със СОУ „Васил Левски” и ЦДГ „Щастливо детство“, с. Старо Оряхово**

Проектът има за цел да подпомогне учениците, педагозите и родителите в осъществяването на образователната интеграция на учениците от 4 подготвителни групи с деца от етнически малцинства, които представляват над 85% от всички ученици от подготвителните групи от СОУ “Васил Левски”- гр. Долни чифлик и ЦДГ „Щастливо детство” – с. Старо Оряхово. Вниманието ни е насочено към промяна на образователната среда чрез повишаване на професионалната компетентност на педагозите, работещи с деца в подготвителни групи във всички учебни заведения на територията на общината, приобщаването на родителите към училищния живот и взаимно опознаване на децата от етническите малцинства. В рамките на проекта ще бъдат осигурени разнообразни форми на обучение, насочени към повишаване на интеркултурната компетентност на учителите, към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата от етническите малцинства, със специален фокус върху децата от ромски произход, и ще бъдат включени родители с цел мотивация за участие в учебния процес още от най-ранна училищна възраст. Чрез серия от

дейности, свързани с етническата идентичност, форми и подходи, ще бъде изграден модел за приобщаване на деца, които потенциално могат да бъдат изолирани от образователния процес и местната общност. Дейностите на проекта, протичащи в рамките на седем месеца и половина са свързани с обучение на учители; създаване на четири клуба за интеркултурни дейности като драматизация на приказки, проучване на традиции и провеждане на празници, свързани с тях; съвместна творческа работа с родители и педагози.

Общата цел е обучение в дух на толерантност и недискриминация в предучилищното образование в община Долни чифлик чрез съхраняване и развиване на културната идентичност на деца и ученици от ромски произход, осигуряване на равен старт в училище и повишаване на мотивацията и възможностите им за активно включване в други училищни и обществени дейности в рамките на проекта и след неговото приключване.

Специфични цели:

- Развитие на образователния капацитет на учителите чрез прилагане на система от мерки за въвеждане на интеркултурно образование във всички етапи на предучилищното образование на територията на община Долни чифлик;
- Въвеждане и развиване на разнообразни форми на интеркултурно образование чрез клубове за интеркултурни дейности, насочено към запазване и развитие на културната идентичност на етническите малцинства при деца и ученици на територията на община Долни чифлик;
- Идентифициране на основните подходи за привличане на родителите и по-широката общественост като партньори в процесите за образователна интеграция на децата от ромски произход и стимулиране участието на семейството в училищния живот; въпросите на образователната интеграция на ученици от ромски етнос;
- Създаване на атмосфера на толерантност и уважение между ученици, родители и педагози в община Долни чифлик чрез изграждане на система от дейности за: опознаване на културната идентичност на ромите и малцинствата на територията на общината.

Преки участници в проекта, предвиждаме:

- 80 деца на 6 годишна възраст от подготвителни групи, разпределени в 4 Клуба за интеркултурни дейности;
- 4 учители пряко ангажирани в клубовете за интеркултурни дейности;
- 15 учители, чиито капацитет ще бъде повишен в рамките на проекта чрез разнообразни дейности;
- 80 родители и прародители, които ще бъдат включени активно в дейностите на клубовете за интеркултурни дейности;
- Културните институции в общината: читалища, библиотека, оркестри.

Работата по създаването и действието на четирите клубове за интеркултурна дейност – „Песните и танците на моя род”, „Заедно учим и творим”, „Аз и приказния свят” и „Занаятите в моя род” от смесени групи са изградени на принципния подход, че образователната интеграция е процес, в който участват децата и учениците от етническите малцинства и от мнозинството, който ангажира не само цялата училищна общност за ефективно осъществяване, но и широката общественост чрез ангажиране на общностите от махалите, в които живеят децата. Чрез работата в клубовете на подготвителни групи и чрез съвместната работа по всяка една от дейностите ще се търси информираността, отношението и подкрепата от страна на родителите, за да могат децата свободно да изразяват своите ценности, а така ще бъде следван принципът за равенство и недискриминация. Изграждането на клубовете е базирано на иновационен подход, който може да се превърне в основа на общинската политика за предучилищните групи и да се мултиплицира в други селища на общината.

В дейностите „Управление на проекта” и „Популяризиране на проекта” се следват подходите на добро управление и текущ мониторинг, на добро партньорство чрез включване и овластяване на всички заинтересовани страни и стремеж към устойчиво развитие и мултиплициране на резултатите.

Оценителите поставят максимална оценка на този проект, който е фундаментален и амбициозен по своя замисъл. Подобно на проекта, реализиран от ОУ „Иван Вазов“ в гр. Горна Оряховица този проект може да бъде считан за модел, достоен за мултиплициране. В него присъстват всички компоненти, залегнали в стратегията за образователна интеграция: обучение на педагогическия персонал, работа с родители и местната общност, ангажиране на изявени личности от етническите малцинства, интензивни занимания с децата и елементи на социална интеграция чрез посещения на културни институции, организиране на изяви, срещи с местната общност.

Високо оценяваме и факта, че за част от екипа това е първи реализиран проект, с който е изграден капацитет у педагозите, придобити са умения за работа с етнически

малцинства, обновена е методическата база. В проекта умело е интегрирана работата с родители, които откликват на сбирките и дейностите в клуба и активно се ангажират с дейности и изяви на своите деца. Децата също така се чувстват стимулирани и мотивирани да участват в процеса на работа, а екскурзиите и наградите в края на проекта са също много позитивен елемент. Финалният концерт представлява една амбициозна изява, която показва на местната общественост работата на клубовете.

Екипът на проекта е доволен от сътрудничеството с ЦОИДУЕМ, които ги напътстват още от самото начало на проекта и осъществяват мониторинг в края му, което спомага и подготовката на крайния отчет по проекта.

❖ **Проект „Етнически различни, заедно в клас“ 162 Основно училище „Отец Паисий“, кв. Бутонец**

Проектът „Етнически различни, заедно в клас“ подпомага учениците, педагозите и родителите в осъществяването на образователната интеграция на учениците от обособени ромски махали, които представляват голяма част от учениците от 162 ОУ „Отец Паисий“. В хода на реализиране на проекта са търсени различни форми на общуване и работа с етническата общност, насочени към промяна на образователната среда, което се изразява в: приобщаването на родителите към училищния живот; адаптиране на децата и учениците от ромския етнос към образователно-възпитателния процес чрез взаимно опознаване на децата от двата етноса /ромчета и българчета/. Чрез разнообразни дейности, форми и подходи е изграден модел за ефективно партньорство между заинтересованите страни за приобщаване на деца от ромски произход и местната общност, изпаднали в самоизолация към образователния процес. Насочеността на проекта е към споделяне на идентичността на ромския етнос с останалите етноси за по-успешна интеграция и превенция от отпадането от училище на учениците от ромски произход. Акцентите са: тренинги с родител, стимулиране и мотивиране на учениците за редовно посещаване на училище чрез включване в различни извънкласни дейности в училището, повишаване на професионалната компетентност и експертност на преподавателите; популяризиране на резултатите от проекта и превръщането му в модел на добра практика за работа с мултиетнически групи за останалите училища на територията на общината. Основният метод за работа в смесени групи има за цел да улесни взаимното опознаване на децата от различните етноси и да създаде атмосфера на взаимно уважение, толерантност и разбирателство между учениците, педагозите и родителите, което е сигурен механизъм за повишаване качеството на обучение в училището.

Проектното предложение отговаря на общите и специфични цели на КП 33.11-2012, като:

Стимулира и подпомагане на цялостното личностно развитие на учениците, като формира у тях знания и умения за справяне на практика с ситуацияите от реалния живот; като формира у подрастващите модели на поведение, свързани с основни етични и морални норми на обществото;

Привлича семействата на ромските ученици като партньори в училищния живот;

Създава позитивна среда за развитието на потенциала и творческите способности на всеки ученик, независимо от етническия му произход;

Намалява броя на отсъстващите и непосещаващи редовно училище ученици от ромския етнос;

Създава успешен модел за интеграция на ромските ученици;

Създава успешен модел за привличане и работа с общности с различен етнически характер;

Повишава учебните постижения на учениците от етническите малцинства.

Създава предпоставки за обучение и възпитание в дух на толерантност и недискриминация на учениците в училището.

Преки участници:

Ученици от ромски произход– 30;

Родители – роми – 30;

Педагогически специалисти- 30/директор, пом.-директор, педагогически съветник, преподаватели./

Непреки участници:

Родители, представители на местна общественост, представители на РИО- София, представители на общинската администрация.

Дейност 1 – Приложени методи, основаващи се на работата в екипност и обединяване около една идея, принцип на доброволното участие и подход за групови занимания и обучения за родители.

Дейност 2 - Приложен подход за тренинги, групови занимания и обучения на педагогически специалисти;

Дейност 3 - Организиране на дейности, в които е необходимо участието на представители от общността- екипност, партньорство. Педагогическо въздействие чрез ролеви игри;

Дейност 4 - Метод на визуализация; публичност и информираност на резултати, постигнати чрез изпълнение на всяка едно от дейностите на проекта.

Проектът получи висока оценка, първо, защото е изпълнен съобразно своя замисъл и второ, защото е един от малкото проекти, които директно адресират

проблема с родителите и децата, които се характеризират като „проблемни“, със слаба посещаемост и слаб успех. Често екипи на проектите избират да работят с по-активни родители и деца, за да се гарантира успешна реализация на заложените дейности. В този смисъл, проектът е много успешен – родителите са интегрирани успешно, веднъж усетили, че им се обръща внимание, те реагират позитивно и биват мотивирани. В този смисъл екипът препоръчва извеждането като приоритет на подобни дейности с родители, защото те са от ключово значение за успеха на своите деца. 100% от родителите са участвали в дейностите и са променили възгледите си.

Това е първи проект на училището, който е подготвен със съдействието на зам.кмета на Кремиковци.

Идентифицирани проблеми по време на проекта и изобщо в работата на училището е квалификацията на педагогическия персонал, за каквата няма средства.

Успех в рамките на проекта е и работата с децата, за които всичко, което става извън училището и програмата е интересно, мотивиращо и средство за привличането им в учебното заведение. Те събират приказки на различните етноси, и дори учителите не са подозирали колко ще им бъде интересно.

Единствената трудност за екипа е отчитането на проекта, тъй като условията на отчитане не са им били ясни.

❖ Проект „Една приятелска ръка вземи“ на ОДЗ № 2, гр. Мездра в партньорство с читалище „Просвета“

Проектното предложение е създадено, за да подпомогне интеграцията на 42 ромски деца в ОДЗ № 2 – Мездра в нова образователна среда чрез съхраняване и развиване на културната им идентичност. За постигане целите на проекта се обособяват 3 целеви групи с 42 деца, 20 родители и 13 учители от основната сграда на ОДЗ № 2- гр. Мездра и база ЦДГ- с. Дърманци. Проектните дейности се извършват съвместно с партньора НЧ „Просвета 1925г.- Мездра”, което има дългогодишен опит в проучването, съхраняването и популяризирането на местното културно наследство, краеведско дружество, богат библиотечен фонд, опит в работата с детски формации със смесен етнически състав. Дейностите са в смесени етнически групи деца, насочени към съхраняване на културната идентичност на децата от ромското етническо малцинство, дейности с родителите на децата за създаване на интерес и мотивация за образованието на децата им, обучения на учители работещи в мултикултурна среда с включен компонент „интеркултурна компетентност”, обогатяване на образователната среда за ново обхванати деца, оздравителен лагер в гр. Хисар за 15

деца от социално слаби семейства с хронични заболявания и често отсъстващи по здравословни причини, дейности по информиране и публичност. Голямата част от дейностите се извършват в основната сграда на ОДЗ №2 и база ЦДГ- с. Дърманци, а концертите на сцената на НЧ„Просвета 1925г- Мездра” и на открито. Дейностите обхващат период от 10 месеца.

Обща цел на проекта е съхраняване и развиване на културната идентичност на децата от ромски произход чрез превръщане на етнокултурното многообразие в източник на взаимно уважение и сътрудничество в обща образователна среда.

Специфични цели:

1. Създаване на предпоставки за успешна адаптация на децата от ромски произход и формиране на психологически климат за успешната им социализация.

2. Прилагане на система от стимули за въвеждане на интеркултурното възпитание в условията на детската градина още от I възрастова група / 3 годишни/

3. Въвеждане на разнообразни форми на интеркултурно образование за опознаване, сближаване и сътрудничество при съхраняване на индивидуалност и идентичност.

4. Създаване на ефикасен модел за възпитаване на етническа толерантност, гордост и приятелство, както и за привличане и задържане на децата в детската градина, чрез изучаването на ромски фолклор.

1. Целева група: 42 деца от ромски етнически произход

2. Целева група: 20 родители на деца от ромски произход, които участват в процеса на интеграция

3. Целева група: 13 учители, работещи в мултиетническа среда

Оценителите поставят максимална оценка на този проект, тъй като той адресира много важни не само етнически, но и социални проблеми и с еднаква значимост поставя акцент върху работа с родители, педагози и деца. Педагозите много отдадено, мотивирани и професионално работят за реализацията на проекта, като изхождат от трайни и фундаментални социални проблеми, сред които живеят децата. Поради факта, че много успешно са таргетирани със съответните дейности целевите групи, ще обърнем специално внимание на концепцията на екипа за целевите групи, с които работят.

В целевата група от деца попадат пет деца, които не са посещавали детска градина, поради крайно нисък социален статус на семействата. Те са с незадоволителни физически потребности и често боледуващи. В началото на предходната учебна година в този район е функционирала ЦДГ, която е закрыта по няколко причини – изселване на семейства от общински полуразрушени сгради и епидемия от хепатит. Тези деца не посещават ДГ, защото се нуждаят от медицински

изследвания; транспорт; помагала и материали за обучение, трудности са имали в миналото за заплащане на таксите. Желаят да посещават ДГ, ако им се осигури транспорт. В този смисъл проектът е включил тези деца в процес не само на обучение, но и на социализация и медицинско обслужване, за което заслужава адмирации. Това е изисквало ежедневна работа в общността и с родителите на децата, които живеят в крайно бедни условия и са крайно маргинализирани.

В последната подгрупа са 5 деца живеещи в с.Дърманци и 5 деца от с.Лик. В изпълнение на Програма за образователна интеграция на децата от ромски произход на ОДЗ №2, през 2011 год. е организирана дарителска кампания за набиране на средства, дрехи и играчки с цел подпомагане на семействата от двете населени места. В резултат от акцията започва процес за обхват на 20 родители – според социален статус, като важен фактор за адаптацията на семейството в обществото, се подразделят:

- ✓ Според икономическо благосъстояние/ ниско, средно и високо ниво/
- ✓ Психологически климат в семейството/ ниско, средно и високо ниво/
- ✓ Социокултурен климат в семейството и отношение към детето/ ниско, средно, високо ниво/

Екипът прави тази категоризация, защото тя е необходима за ефективно взаимодействие с всяко отделно семейство за изпълнение на следните задачи:

- Психологическа помощ и подкрепа за емоционално благополучие на всяко дете и формиране на положителни взаимоотношения в семейството;
- Взаимодействие с родителите за привличането им в ДГ/ етно - зала, стая на семейството, празници, съвместни дейности/ с цел промяна на нагласи, възгледи, интеркултурен диалог;
- Образователна помощ за просвета на родителите с цел споделена отговорност за развитие на пълноценна детска личност и подготовка на децата за училище;
- Стимулиране за участие в теренни проучвания на ромския бит, култура и традиции, възстановяването и популяризирането им.

Екипът действа по всички направления с родителите, за да осигури нормални условия за посещаемост на децата в детската градина. Педагозите действително изработват индивидуализиран подход към всяко семейство, което познават много добре.

Целева група от педагози включва 13 учители работещи в мултикултурна среда – по отношение на потребности от усъвършенстване компетентността за работа в мултикултурна среда.

Тъкмо проекта става повод за адресиране на тези важни образователни и социални проблеми, към които екипът се насочва и работи упорито, въпреки

трудностите. Без този проект, децата от целевите групи в риск нямаше да посещават детската градина. В хода на работата с родители и деца са постигнати внушителни резултати – преодолен са бариери, спечелено е доверие и децата са част от учебния процес в най-ранна възраст. Съдействието на общината също не е без значение – те осигуряват транспорта от отдалечените места. Към настоящия момент има изградено доверие от страна на родителите и се работи по съвсем друг начин.

Проблемите, които формално са затруднили екипа са воденето на документацията и нейното отчитане.

Смятаме, че проектът не само заслужава висока оценка, нещо повече – смеем да твърдим, че екипът заслужава номинация за педагогическа доблест и гражданска кауза, защото само благодарение на упоритата им работата с подкрепата на този проект са интергирани още от най-ранна възраст в учебния процес деца в риск, които иначе биха били останали в тотална маргинализация.

❖ Проект „Да се учим и работим заедно“ на ОУ „Христо Ботев” с.Паволче в партньорство с ЦДГ „Вълшебница“, гр. Враца, филиал с. Паволче

Проектното предложение предвижда дейности за обучение в дух на толерантност и недискриминация в училището и детската градина и чрез съхраняване и развиване на културната идентичност на деца и ученици от етническите малцинства; създаване на благоприятна образователна среда за пълноценното им интегриране, съвместни дейности с родители на ромски и български деца и ученици, обучение на учители за работа в мултикултурна среда; вътрешен мониторинг на проекта, публичност и информираност за проектните дейности. Дейностите с учениците се провеждат в смесени по етнически признак групи с цел обучение в дух на толерантност и недискриминация в чрез съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и ефективната им интеграция, създаване на предпоставки за успешна социализация.

Подходите на работа са: интеркултурно образование /има недостиг на методически пособия и учебно-технически средства/; форми, насочени към придобиване на практически умения; традиционни занаяти; проучвания, провеждани от деца и ученици, свързани с културната им идентичност; форми, насочени към развлечения и спорт; форми насочени към изследователска работа; форми и дейности, насочени към преодоляване на отпадането на границата между начално и прогимназиално образование.

Дейностите предвиждат:

Адаптиране на изоставащите ученици към учебния процес

Обучения с родителите за приобщаването им в към училищната среда: задържане на децата им в училище; запознаването им с проблемите на учениците ,привличането на родителите към дейността на училищното настоятелство и родителския съвет

Обучения на учителите за работа в мултикултурна среда и прилагане елементи на интеркултурното образование.

Привличането на ромски лидери и доброволци в дейностите по проекта за подпомагане на равния достъп на учениците в интеграционните процеси в училище

Осигуряване на методически пособия,учебно-технически средства според нуждите на учениците

Осъществяване на вътрешен мониторинг, осигуряване на публичност и информираност на проекта

Оъществяване на дейности и форми,насочени към придобиване на практически умения; традиционни занаяти; проучвания, провеждани от деца и ученици, свързани с културната им идентичност; форми,насочени към развлечения и спорт; форми насочени към изследователска работа

Специфични цели:

- Постигане на трайно добри резултати в учебния процес и НВО, свеждане до минимум неоснователните отсъствия от училище

- Интеркултурно образование, насочено както към учениците от ромската общност, така и към тези от мнозинството с основна цел да формира взаимно познание, толерантност и приятелство сред всички ученици

- Продължаващо обучение на всички учители в областта на педагогиката, ориентирана към нуждите на децата-недискриминиращо образование, мултикултурно образование

- Мотивиране на родители на ромските деца в ангажираност и отговорност с цел приемане на образованието като ценност и основен фактор на бъдещето развитие.

Прилагане на ефективни начини за привличане на повече родители и общността в учебния процес. Продължаващо обучение и дейности на родителския съвет

- Резултатна работа на ученическия съвет –един от стълбовете на модела за задържане на децата в училище

- Превръщане на културното многообразие в източник и фактор за взаимно опознаване и духовно развитие на подрастващите и за създаване на атмосфера на взаимно уважение, толерантност и разбирателство и формиране на подходящ социално-психологически климат

- Въвеждане в учебния процес СИП "Ромски фолклор" в прогимназиален етап.

В работата по изпълнение на дейностите по проекта пряко ще участват 105 ученика, 5 деца и 30 родители/настойници/, 15 учители ,2 възпитатели. Непреки участници са минимум 30 родители, 16 деца –българчета от филиала на ЦДГ"Вълшебница в с.Паволче, минимум 20 представители на читалище „Фар” и обществеността на с.Паволче,и 10 представители от читалище “ Огнище” с.Челопек. В дейностите, изпълняващи проекта ще участват и български съвместно с ромски родители,активни хора и доброволци.

Проектът е реализиран съгласно своя план, но все пак един от основните проблеми, към които е насочен остава неразрешен. Както посочва проектното предложение, проблемите в образователна среда не са свързани толкова с учениците, сред които няма отпадащи, а с работата с родители. Заструденията идват от социално ниското ниво и маргинализация. Поради тези причини има много бариери в комуникацията, родителите са неграмотни изцяло. Ето защо тези проблеми се адресират чрез родителския клуб, при който екипът се опитва да облекчи общуването с родителите. В голяма степен тези проблеми остават и след проекта, поради което в тази му част той не е много успешен. Има известни успехи, но те са индивидуални с някои родители, но те са много малко. „Като цяло няма ефект от работата с родители“, споделят членове на екипа. Образованието и грамотността не са ценности за тях. Най-голям проблем е мотивация на родителите и на семейната среда.

Въпреки липсата на положителни и трайни резултати в работата с родители, тези дейности се оказват полезни за самите педагози, които имат възможност да са срещнат с родителите, да работят в интеркултурна среда.

За най-успешни оценителите считат проведените дейности с целевата група от деца, върху които имат най-траен и благоприятен ефект, затова препоръчваме форми на продължение, доколкото това се позволява от оскъдния бюджет на училището.

❖ **Проект „Нека бъдем приятели“ на ОУ „Отец Паисий“, с. Петърч**

Проектът се реализира от мотивиран и професионален екип. От общо 105 деца (съотношение роми българи, 40/60) в училището в него са обхванати 70. В училището учат българи и роми, като ромите са от заможните в региона.

Проектът е написан в резултат на сътрудничеството с неправителствена организация, която ги информира за КПЗЗ.11-2012 и ги насърчава да подадат проект. Решението е взета след разговор с НПО, с които имат патръорство, те са работили по проекти и са ги напътствнали.

Проектът се осъществява с голям ентузиазъм – от страна на екипа, но най-вече от страна на децата, които обичат изявите. Дейностите са реализирани в план график и е особено положително, че част от дейностите с клубовете продължават и след проекта. Например, тенис на маса, танци, но с по-рядка честота, използват се костюми от проекта. Децата искат да продължат и затова ръководителите го правят доброволно. Училището няма ресурс (само 13 учители и 105 деца) за СИП и извънкласни дейности и в този смисъл проекти от този характер са много важни за атрактивни дейности с децата.

Големият проблем и след проекта е незаинтересованост от родителите за участие в живота и проблемите на училището и образованието. Проблем в училището е работата с родители, но това касае не само ромите, но и българите. Има проблем със заинтересоваността им, „всеки е потънал в собствените си задължения“. Затова малка част от родителите са се отзовали за участие в дейностите. Първата причина е, че родителите са били ядосани, защото не техни фирми са спечелили търга за ремонт на училището. Втората причина е, че са смятали, че след като проектът е за малцинствата, ще става дума за нещо, което ще ги злепоставя. Първо не са искали децата да участват, но децата са искали, защото обичат изявите. Впоследствие, след първата изява, родителите също са видяли, че проектът е нещо позитивно. Има 2 концерта с изяви на секциите, идвали са много хора, салонът е бил препълнен. По този начин, макар и в края на проекта, отношението на родителите е обърнато.

Специфични проблеми при ромите са ранните бракове, макар вече да има тенденция да ги оставят в училище до 8 клас. Но ако момиче „залитне“, го спират от училище.

Формалните трудности, пред които е бил изправен екипът на проекта, са свързани с отчитането му.

Поставяме положителна оценка на този проект, при който се вижда как чрез опита си по проекта, екипът отчита, че трябва да се работи с родители, в този смисъл единствената им препоръка е да има такива програми за работа с родители.

❖ **Проект „Да бъдем единни и приятели“ на ОДЗ № 44 „Калина“, гр. София**

Проектът е отговор на необходимостта за решаване на специфичните проблеми на децата от ромски произход от ОДЗ №44 „Калина“, гр.София. Целта е да се гарантират по-добри условия за интеркултурно образование, успешна интеграция и социализация чрез допълнително изучаване на българския език и изграждане на допълнителни

умения за адаптивност към образователната среда. Целевата група ще са 30 деца посещаващи ОДЗ №44 „Калина“, гр.София ромски произход и 30 родители. За постигането на целите ще бъдат организирани следните дейности: входна и изходна диагностика; видеоуроци, учебни видеоматериали и електронни тестове, развлекателните игри; тренинг и семинар с родители; създаване на екип от наставници за подпомагане партньорство деца -учител-родител с включване на доброволци наставници от ромската общност; организиране на практическа конференция на тема „Образованието в многокултурно общество“, издаване на информационни материали и други.

Дейностите по проекта включват:

Дейност 1 - Принцип на доброволческо участие и свобода на избор

Дейност 2 - Приложен подход за групови занимания и обучения за родители

Дейност 3 - Мотивационни кампании, срещи с родители. Преодоляване на социалните пречки чрез закупуване на учебни пособия съобразно интересите на децата

Дейност 4 - Чрез разработване на тестове за оценка на напредъка на децата

Дейност 5 - Прозрачност и информираност на партньорите, участниците и местната общност. Презентации, информираност за резултатите от всеки етап, публичност на старта и финала на проекта.

Проектът е реализиран успешно и получава висока оценка. Той е плод на инициативата на директорката на детската градина, в която освен българи има турци и роми, като последните се турчечат, декларират са като турци. Детската градина има опит в работата по проекти (в сътрудничество с Ромски обществен съвет „Купате“), а екипът е впечатляващо професионален и мотивиран да работи. Впечатление прави, че ръководството на проекта е поверено на г-жа Гюлман Зюлжарова, педагог с дългогодишен опит, който познава етническите общности отвътре.

В проекта са обхванати децата от подготвителните групи. Фактически проектът е спомогнал за по-качествена подготовка на тези деца, а ефектът на проекта е устойчив, тъй като на практика всички дейности продължават.

Основен проблем с децата е езиков – децата говорят на майчиния си език след детската градина. Тук стои въпросът, че родителите трябва да решат, че децата трябва да говорят и български равностойно. Турчетата говорят по-добре български, отколкото ромчетата. Екипът вярва, че децата трябва да се подготвят за училище и това става с 1 час повече български език.

Най-големият проблем, подобно на други проекти, е, че родителите са неграмотни (става дума за 80% от родителите). Това е генерален проблем и проблем при осъществяването на проекта, като например при попълването на документацията е

било много трудно. Дори регистрацията за детската градина става през тях, родителите нямат възможност и грамотност за попълване на документи. „За тях образованието не е приоритет“, споделят педагозите. Затова и са решили да включат родителите, за да ги мотивират, да им обяснят, че е важно да говорят български език. Това става чрез срещи в рамките на проекта и чрез работа с наставници, които са хора от общността, родители или бивши родители.

В резултат на работата в детската градина, където въпреки трудностите се предлага качествено предучилищно образование (с часове по танци, руски и английски език, и пр.), децата излизат с много добри резултати, като отидат в училище са на ниво на I клас.

Екипът е бил затруднен от воденето на документацията по проекта, защото „работата е толкова, че трябва да се ангажира някой, който само да работи по проекта“. Считат, че е трябвало в началото да получат ясни инструкции какво се иска и какви са изискванията. Например, не винаги са снимали, а после се оказва, че е трябвало да правят снимка като доказателствен материал.

VI. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

1.Изводи

Оценката за общата работа на ЦОИДУЕМ по оценяваните програми е изключително висока. Екипът демонстрира професионализъм в работата, съветва бенефициентите по време на всички етапи на проекта, осъществява навременен, коректен и строг мениджмънт на КП 33.11-2012, дава стратегически насоки и мотивира екипите по време на реализацията на проектите. Проверките по места се оказват много полезни за екипите както по отношение на текущите дейности, така и по отношение на отчетността на проектите. Експертите на ЦОИДУЕМ показват отзивчивост, висок професионализъм и подават своевременна информация към бенефициентите.

Изводи по отношение на индикатори за резултат от КП 33.11-2012

Всички проекти, подкрепени от КП 33.11-2012 на ЦОИДУЕМ като зададени цели, задачи и планирани дейности съответстват на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ и на съответните приоритети и примерни дейности по конкурсната процедура. Повечето от тях са осъществени съгласно плана, съвместно и със стремеж да се изпълнят заложените дейности. Проблемите на реализация по места са свързани с малки изменения в графика на дейностите и промени от финансов характер. Всички тези промени са съгласувани своевременно със ЦОИДУЕМ. Тъй като приоритет по програмата са дейности за повишаване на капацитета на учителите и обучения, най-често избраните подходи в проектите са свързани със закупуване на литература и методически материали, обучения на родители и учители, както и извънкласни дейности в и извън училището. Положителен момент е, че са обхванати значителен брой деца като преки и непреки участници – преки участници са над 700 деца, и над 500 родители, а като непреки в пъти повече.

По отношение на приоритетните дейности по КП 33.11-2012 могат да бъдат направени следните коментари:

В над 60% от проектите присъстват **дейности, свързани с обучения на учители работещи в мултикултурна среда**, а в някои от тях е включен компонент „интеркултурна компетентност“. Въпреки че това е един от водещите приоритети, не всички екипи са избрали да работят по него. Обученията могат да бъдат както формални, така и неформални, а също и такива, изградени на принципа learning by doing, както например при проучвания, които учителите правят за традициите на ромите, или при работата им с хора от местната общност. В проектите, които извеждат

този приоритет наблюдаваме стремеж да осигурят висококачествено обучение не само на педагозите, ангажирани по проекта, но и за колеги, които работят в местните образователни институции. Обученията са провеждани от професионалисти с опит в педагогическата работа, от подизпълнители с необходимия профил, както и от обучители с академичен профил (в сферата на работа с деца билингви, интеркултурно образование, етнология и история и др.). В същото време част от педагозите изразиха критики към някои обучения (извън проектите), през които са преминали, които намират за твърде абстрактни и ориентирани не към практиката. В този смисъл педагозите изразяват желание да получат опит и модели не от академични преподаватели, а от свои колеги, които се сблъскват със сходни проблеми в практиката и намират съответните решения.

В най-голяма степен е постигната стратегическата цел на ЦОИДУЕМ по отношение на **дейности, свързани с повишаване на знанията на учениците за културата на етническите малцинства живеещи в България**. Всички проекти по КП 33.11-2012 включват такъв компонент, което е особено положително. Нещо повече, знанията, които учителите са структурирали и преподавали в повечето случаи стават част от заниманията на учебното заведение и след проекта. Самите педагози в много от местата са направили свои предварителни проучвания по интернет, след консултация с литература, или дори проучвания сред местните етнически общности. След което те изготвят програма за представяне на историята и културата на етническите малцинства в България. По този начин те изграждат самочувствие и позитивна самооценка сред учениците от етническите малцинства, но и у родителите им. От друга страна, това променя и нагласата на българските ученици и родители, които откриват богатството на културата на етническите други, а също и близостта на всички традиции и култури. Много позитивен ефект имат дейностите, които съчетават преподаването на тези знания с онагледяването на традиции чрез възпроизвеждането им, или чрез посещения на културно-исторически паметници. Именно в тези дейности най-успешно се постига ефекта на етническа интеграция, което е двустранен процес –етнически малцинства и българите едновременно се запознават с културните традиции и история, обсъждат ги и ги възпроизвеждат съвместно.

По същия начин можем да оценим и **дейностите, насочени към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и техните връстници, в интеграционна мултикултурна среда**. Всички проекти включват такъв тип дейности. Те носят огромен положителен ефект не в рамките на няколкото месеца, в които се реализира проекта, но в дългосрочен план. Тези дейности на места са реализирани за първи път по повод на проектите по КП 33.11.2012, но в 95% от случаите стават част от общата програма за дейности на

образователните институции. Тук се включват всякакви дейности, предимно насочени към информираност за традициите и историята, и възпроизвеждане на традиционни празници и обреди. Те стават повод за гордост у децата и най-вече у техните родители, които за първи път виждат своето културно наследство в център на вниманието на образователната институция. Така етническите малцинства започват да се идентифицират с образователната институция, която познава, уважава и възпроизвежда техните традиции, и утвърждава тяхната идентичност, а това е най-съществената стъпка в изграждането на интеграционна мултикултурна среда. Много положителен момент е, че там, където има и български деца, те също са включени в тези дейности. Децата работят в смесени групи и възпроизвеждат всички културни традиции, което е признак за същинска интеграция, а не за фокус върху изключителността на културата само на етническите малцинства. Именно при смесените групи ние виждаме най-положителен ефект от тези дейности.

Следвайки указанията от текста на КП 33.11-2012, всички екипи са включили в проектите **дейности като: създаване на клубове по интереси; сформирани на групи по свободно избираема подготовка (СИП) в областта на културата, фолклора и традициите на различните етноси, танцови формации; изкуства; традиционни занаяти; проучвания, провеждани от деца и ученици, свързани с културната им идентичност.** Най-често срещаните дейности са сформирането на клубове по интереси и занятия за изучаване на традициите като песни и културна история. Те имат регулярни занятия от 1 до 2 пъти в седмицата. В техните рамки учениците и децата са запознати с традициите на своя етнос, закупени са материали, с които се възпроизвеждат традиционни занятия, изработват се предмети за бита или за определени празници. В по-малка степен, в сравнение с други процедури на ЦОИДУЕМ присъстват занимания, свързани с танцови формации и изкуства, но това също е положителен елемент, защото на танците и песните се гледа стереотипно като на нещо, което се отдава на ромските деца. Докато при клубовете за изучаване на традиции и занимания с традиционна насоченост, самите деца научават много, а у тях и у родителите им се изгражда самочувствие и самоуважение на равноправни членове на общността, в която живеят. Най-малко остават застъпени дейности, свързани със СИП-ове в областта на културата и традициите на малцинствата. Впечатление прави, че в рамките на тази процедура, в сравнение с други процедури на ЦОИДУЕМ, има по-малко екипи, които работят и по преподаване на СИП Ромски фолклор. От друга страна, педагозите признават, че за децата извънкласните дейности с незадължителен характер, в или извън училището, носят по-голям положителен заряд и имат повече ефект. Затова считаме, че изборът на екипите на такива дейности е много правилен.

Най-проблематични, макар и присъстващи във всеки проект, са **дейностите, ориентирани към родителите на ромските деца за повишаване на интереса и мотивацията им за образованието на децата им**. Този проблем е не само приоритет в програмата, но е осъзнат като такъв и в работата на самите педагози, които признават, че ако родителите са спечелени от страна на училището, децата ще бъдат по-интегрирани, мотивирани и успешни. Редица дейности са насочени именно към този проблем в рамките на проектите – от сформирани клубове за групово работно с родители, през ангажиране на хора и родители от общността в проекта, до индивидуални консултации с всеки родител. Много е времето, което педагозите отделят за планиране и осъществяване на дейностите с родители, а резултатите са все още несигурни. Над 60% от екипите споделят, че дори и след целенасочена работа с родителите, резултатите са малки и несигурни, а необходимостта от такава работа остава. Проблем в тази насока често се оказва не етническата специфика, а социалният статус на родителите – ако те са маргинализирани и живеят в крайна нищета, работата с тях изисква много специфичен и деликатен подход. В това отношение най-впечатляващ е примера на ЦДГ № 2, гр. Мездра, където екипът на проекта работи упорито и ежедневно с роми от най-маргинализираните слоеве на обществото, но успява да осигури нормални условия на обучение (и не само) за техните деца. Проблем на много места е и невъзможността за плащане на месечната такса за детска градина от страна на ромските родители и в този смисъл би могло да се помисли за специални програми или механизми за превръщането на обучението на децата над 3 години в задължително, и в този смисъл за неговото обезпечаване. По отношение на работата с родители, би могло също да се помисли за процедура, посветена само на работа с родители, защото е очевидно, че при наличието на много други дейности, работата с родители може и да изостане, или пък да не ѝ бъде поставян акцент, въпреки нейната безспорна значимост.

Проектите по КП 33.11-2012 напълно обхващат целевите групи, зададени в програмата на ЦОИДУЕМ за 2012. Това са над 700 деца и ученици, които участват в процеса на интеграция, над 500 родители и над 120 учители, работещи в мултиетническа среда. В този смисъл ефектът на конкурсната процедура е внушителен, като би могло да се очаква по-голям брой на обхванатите педагози.

2. Препоръки

Препоръките за подобряване на програмите и на подходите за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ на база на направената оценка са следните:

По отношение на управлението на програмата

- Последващи конкурсни процедури да бъдат задавани по подобен на КП 33.11-2012: чрез изреждане на няколко конкретни дейности с акценти в тях и целеви групи. Присъствието на твърде общи и много на брой дейности, може да доведе до загуба на фокуса на проектите.
- Да продължи осъществяване на текущ мониторинг от страна на ЦОИДУЕМ, както финансов, така и методически – той се оценява като много полезен и в местата, където не е проведен се чувства неудовлетвореност и несигурност на екипа поради тази липса.
- Провеждането на текущ мониторинг при проекти на екипи, които нямат опит в проектния мениджмънт, да се извършва скоро след подписване на договора за финансиране, за да се гарантира успешно администриране на проекта.
- На неполучилите финансиране, но класирани с оценки проекти, да бъде предлагана обратна връзка, която да ги насочва къде са пропуските с оглед на бъдещи кандидатствания. (ако това е възможно)
- Ако по време на процеса на оценяването, финансираните проекти са получавали (от експерти и оценители) бележки, които биха могли да им бъдат полезни за успешната реализация на проекта, те да ги получават в писмен вид. (ако това е възможно)
- Бенефициентите да бъдат информирани, че вторият транш от сумата по договора ще бъде получен след приключване на финансовия одит на всички проекти от съответната процедура, независимо от факта, че проектът може да е по-кратък и съответно отчетен много по-рано.

По отношение на ефективност и ефикасност на изпълнението на проектите:

- Да се реализира специална конкурсна процедура, насочена към работа с родители и въвличането им в процеса на образователна интеграция.
- Да продължи подпомагането на проекта с акцент върху дейности, които развиват културната и етническа идентичност на децата от етническите малцинства, защото те имат дългосрочен ефект върху образователната интеграция.
- Да се подготви специална процедура за финансиране на детски градини за интегриране на деца от етническите малцинства от 3-годишна възраст. Подобна инициатива да се развие в сътрудничество с местни власти.
- Да продължи стимулирането на партньорства на няколко образователни институции по проектите като гаранция за по-широка ефективност на

проектите.

- Да се разшири подпомагането на проекти, които включват работа по събиране от децата и представянето на традициите на общността при работа със самата общност.
- Да се разшири подпомагането на проекти, които включват групи от деца от смесен характер (етнически малцинства и българи), за да се гарантира пълна интеграция, а не специален подход, който изключва българските деца и родители.
- Да се подготви и осъществи специална програма, която ще адресира проблема с невъзможността за плащане на такси за детска градина и като резултат липсата на посещаемост или записване сред децата от етническите малцинства.

Устойчивост и мултиплициране на резултатите

- Да се стимулира отделянето на бюджетни средства от делегираните бюджети или от средства на общината за дейности по проекти, които са се оказали добри практики в образователната интеграция.
- Да се заложи от ЦОИДУЕМ в проектите екипите да споделят методите си с колегите в институцията и общината, за да се осигури мултиплициране и устойчивост.
- ЦОИДУЕМ да включва в сайта на институцията информация за проектите, които могат да послужат като добри практики.
- Да се залага на дейности, които лесно биха могли да се превърнат в част от програмата на образователната институция, без проектни ресурси, като например дейностите, насочени към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и техните връстници, в интеграционна мултикултурна среда, и дейности свързани с повишаване на знанията на учениците за културата на етническите малцинства, живеещи в България.

Общи препоръки за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ

- Да се подготви и осъществи специална програма, която ще адресира проблема с отпадащите и застрашени от отпадане деца още от ранна детска възраст, и чията целева група да са учениците, които имат най-голяма нужда от интеграция и реинтеграция.

- Да стартира инициатива за изработване на механизми и мерки, които да гарантират равен достъп на всички деца до образование от 3-годишна възраст, включително и чрез премахване или редуциране на таксите за тези родители, за които това е причина да не записват (или спират) децата си от посещения на детска градина.
- Да се разработи инициатива, насочена към образованието в най-ранна детска възраст, за да се гарантира, че децата от етническите малцинства започват образованието си на 3 години.
- Да продължи подпомагането на програми, които включват дейности, насочени към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и техните връстници, в интеграционна мултикултурна среда.
- Да продължи разработването на програми, финансиращи дейности, свързани с повишаване на знанията на учениците за културата на етническите малцинства, живеещи в България.